

**UNIVERZITA MATEJA BELA BANSKÁ BYSTRICA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA EVANJELIKÁLNEJ TEOLÓGIE A MISIE**

Ľudovít Fazekaš

ETIKA V NÁBOŽENSKÝCH SYSTÉMOCH

Realizácia štátnej objednávky MŠ SR č. 912/2002 „**Zvyšovanie úrovne socializácie Rómskej komunity prostredníctvom systémov vzdelávania sociálnych a misijných pracovníkov a asistentov učiteľov**“ v spolupráci s PF UP Prešov a Metodicko-pedagogickým centrom v Prešove

**BANSKÁ BYSTRICA
2004**

Autor:

© Doc. ThDr. Ľudovít Fazekaš

Recenzenti:

Vydavateľ:

ISBN:

PREDHOVOR

Kurz *Etika v náboženských systémoch* má študentom rozšíriť poznatkovú základňu k porozumeniu etických východísk a koncepcií, ktoré sa viažu na špecifické náboženstvá. Skriptá L. Fazekaša predkladajú študentom základné informácie z náboženského myslenia a etických postojov vyznavačov hinduizmu, budhizmu, islamu, židovstva a kresťanstva. Autor vybral iba vzorku existujúcich náboženstiev, no naozaj reprezentatívnu. Všíma si skupiny veľkých súčasných náboženských systémov, ktoré ovplyvňujú milióny ľudí celého sveta. Dnes už neplatí, že vyznavači jednotlivých náboženstiev žijú izolovane. Ich príslušníci a sympatizanti žijú s nami aj v našej krajine a dá sa predpokladať, že zastúpenie donedávna exotických náboženstiev bude aj v našom prostredí hojnejšie. Vďaka modernému spôsobu života, značnej mobilite ľudí a dostupnosti masovokomunikačných prostriedkov sa nachádzame v „globálnej dedine“ (Marshall McLuhan). Bez poznania základov náboženstiev a religionistických súvislostí je temer nemožné pochopiť kultúru, mravy a hodnotové systémy ľudí, ktorí spolu s nami žijú. Pre vytváranie nových a lepších vzťahov medzi ľuďmi a kvalitnejšieho prostredia je pre medziľudské vzťahy nevyhnutné zapodievať sa aj nábožensko-etickými zložkami vedomia človeka. Ich znalosť môže mať zásadný vplyv na prekonávanie predsudkov v mysliach ľudí a tým aj na eliminovanie niektorých neprímeraných postojov. Verejný pracovník, akým je aj sociálny a misijný pracovník, na jednej strane nemôže zostať v akejsi ulite vlastných predsudkov, na druhej strane má posilňovať svoju identitu ako kresťan. Najlepšou cestou v tomto čase miešania kultúr a náboženstiev je dešifrovanie vlastných postojov prostredníctvom reflexného myslenia. Taká činnosť napomáha prekonaniu vlastných neadekvátnych a nepremyslených reakcií a je základňou pre úspešnú pomoc druhým.

Skriptá sú dobrým úvodom do zložitej a rozsiahlej problematiky etiky náboženstiev. Obsahuje základné princípy etiky. Metodicky zreteľne uvádza čitateľa do spôsobu štúdia etiky v náboženských systémoch. Sú zrozumiteľnou pomôckou pre študentov na získanie základných informácií študovaného predmetu. Verím, že niektorých podnieti, aby sa naučili viac ako len zopár informácií na skúšku. Tí, ktorí budú chcieť naplniť svoju profesionálnu úlohu dôkladne, bude musieť siahnuť po ďalšej literatúre. Tej je našťastie dost'. Vychádzajú pôvodné diela i preklady, ktoré môžu rozšíriť naše vedomosti na potrebnú úroveň. Niektoré z nich sú uvedené v zozname literatúry, no je to iba fragment toho, čo je k dispozícii v našich slovenských kníhkupectvách, no ešte oveľa viac sa núka tým, ktorí vedú čítať v cudzích jazykoch. Veľa dobrých a často autentických a aktuálnych informácií poskytuje internet a časopisecká publikačná činnosť autorov. Študent sa bez nich nezaobíde ak má získať hlbšie poznatky z tejto oblasti.

Pavel Procházka

Obsah

ÚVOD	4
1. BRAHMANIZMUS A HINDUIZMUS	5
1.1 BRAHMANIZMUS	5
1.2 HINDUIZMUS	6
1.3 KONKRÉTNÁ ETIKA.....	7
2. BUDHIZMUS	10
2.1 BUDHOVA OSOBNOSŤ.....	10
2.2 BUDHOVO UČENIE - DHARMA	10
2.3 VÝVOJ V BUDHIZME	11
2.4 BUDHIZMUS MIMO DOMOVA	12
2.5 KONKRÉTNÁ ETIKA.....	12
3. ISLAM (MOHAMEDANIZMUS)	16
3.1 ŽIVOT A DIELO MOHAMEDA	16
3.2 FORMÁLNE PRINCÍPY VIERY.....	17
3.3 OBSAH MOSLIMSKEJ VIERY	17
3.4 MOSLIMSKÝ KULT.....	18
3.5 KONKRÉTNÁ ETIKA.....	19
4. ŽIDOVSTVO (JUDAIZMUS)	23
4.1 ZÁKLADNÁ IDEA.....	23
4.2 DEJINY MYŠLIENKY	25
4.3 ZÁSADY ETIKY.....	26
4.4 KONKRÉTNÁ ETIKA.....	27
5. KRESŤANSTVO (KRISTIANIZMUS)	31
5.1 ZÁKLADNÁ IDEA.....	31
5.2 DEJINY IDEY.....	32
5.3 CHÁPANIE ETIKY.....	34
5.4 KONKRÉTNÁ ETIKA.....	35
VÝBER Z POSVÄTNÝCH TEXTOV	39
LITERATÚRA	43

ÚVOD

Náboženstvo

Náboženstvo je spoločenstvo človeka s tajomnou vyššou mocou či bytosťou, obyčajne zvanou božstvo alebo boh, a to pomocou vyznania viery, kultického uctievania a životného spôsobu, ktorý tomuto spoločenstvu zodpovedá. Týmito otázkami rôznych náboženstiev, ich vývoja, podobností a rôzností i dopadu na spoločnosť sa zaoberá religionistika.

Populárne predstavy

Medzi ľuďmi sa myslí, že „náboženstvo je to, čo všetko krásne zakazuje,“ teda akýsi „kaziteľ hry.“ Je to však povrchný úsudok, ktorý vyviera z osobných a subjektívnych predstáv a želaní. Každému náboženstvu však ide o pomoc a usmernenie človeka, a tak o uchovanie života a o rozmnoženie jeho krásy. Či sa to darí je treba kriticky skúmať. Dobrým meradlom je tu práve e t i k a. Ide o náuku o správnom živote, ktorá ukazuje, ako máme žiť, aby sme neprehrali život, aj keby sme mnoho iného získali. Výsledky nám pritom ukazujú na zásady. Ved' ako veríme, tak žijeme. Je tu spätná väzba: prax je testom, či teória funguje, či nie.

Sympatická kritika

Za metódu si berieme sympatickú kritiku Chceme rozumieť, ale s otvorenými očami. V náboženstvách je mnoho pekného, ale aj mnoho menej pekného. Dejiny dokazujú, že z nich plynulo požehnanie, ale aj skaza. Dost' spoľahlivým kritériom je tu práve dopad v živote a teda isté praktické posudzovanie, ktoré sa snaží o objektivnosť, nakoľko je to len možné.

Postup

Zaoberáme sa nielen najbližším kresťanstvom, ale aj inými náboženstvami. Je ich veľký počet v minulosti i v prítomnosti. Musíme zredukovať látku na tie z nich, ktoré prekročili vlast' svojho vzniku a s ktorými viac či menej prichádzame do styku. Je to brahmanizmus s hinduizmom, budhizmus, judaizmus, kresťanstvo a islam – podľa doby svojho vzniku. Postupujeme však nie historickým sledom, ako náboženstvá vznikali, ale od vzdialenejšieho k bližšiemu. Preto uvádzame najprv východné náboženstvá a potom židovstvo s kresťanstvom, hoci ich vznik v dejinách bol iný a postupoval od východných náboženstiev a judaizmu cez kresťanstvo až k poslednému islamu. – Pritom uvádzame najprv všeobecné zásady náboženstiev (istú principiálnu etiku) a potom konkrétnu prax (materiálnu či konkrétnu etiku).

1. BRAHMANIZMUS A HINDUIZMUS

1.1 BRAHMANIZMUS

Brahmanizmus je náboženstvom indickej oblasti, ale nie najstarším, lebo už pred ním tu bolo tzv. védické náboženstvo, nazvané podľa svätých kníh Indov, zvaných Védy (vedenie). Tie vznikli medzi r. 2000 a 1000 pred Kristom, teda ešte pred príchodom Hindov do dnešnej Indie. Védizmus, aj keď pozná mnohých bohov, je zamierený skôr henoteisticky (na jedného boha) než polyteisticky (na mnohých bohov). Hlavný boh Varuna je stvoriteľ, ktorý ukladá mravný zákon a odpúšťa hriechy. Brahmanizmus je vlastne prehĺbený a rozšírený védizmus, a to našlo svoj výraz v niektorých písomných dielach (prozaické dielo Upanišády, etické dielo Zákony Manu a iné).

Brahman je neutrum a označuje neosobnú všemocnú silu. Maskulínium brahma je modlitebník, najčastejšie kňaz (pozor: tiež „brahman,“). Nakoniec brahman znamená neosobná prasila, ktorá preniká svet a je pravé bytie, pravá inteligencia, pravá blaženosť. Príbuzné tomuto pojmu je atman = dych, duša, ktorá je oživujúcim prvkom všetkých bytostí a stvorení. Ďalší pojem, karman, je spojivom medzi bytosťou, v ktorej človek umiera a v ktorej sa znovu narodí. Najprv znamená skutok, čin a potom zákon, ktorý riadi osud duší.

Kolobeh putovania duší po smrti sa nazýva samzara. Je päť ríš, ktorými duša putuje: prvá ríša očistenia, druhá ríša zvierat, tretia ríša predkov, štvrtá ríša zeme, piata ríša bohov. Cieľom človeka nie je len to, aby sa po znovuzrození objavil vo vyššom stvorení, ale aby sa zbavil ďalšieho putovania. To sa stane vtedy, keď duša človeka spojí s všesvetovou dušou: atman – brahman.

Tento premenlivý kolobeh je príčinou utrpenia. Celý pozemský život je bolesťou (dukha), lebo všetko okrem brahman je nebytie a tak utrpenie. Vykúpenie z tejto bolesti sa deje poznaním, v ktorom ľudské atman splýva s božským brahman. „Tvoj atman je brahman,“ (teopanizmus: Deus est omne – boh je všetko).

Védanta (zakončenie Véd) rieši spásu človeka takto: Všetko je ilúzia, len brahman je skutočnosťou. Spása nastáva tam, kde si človek uvedomí totožnosť svojho atman so svetovým brahmanom („To si ty). To je brahmanirvána.

Spásu rieši aj druhá škola, samkya. Podľa nej sú dva zdroje bytia. Jeden je hmotný a z neho pochádza dobrota, vášeň a temnota. Druhý je duchovný a nazýva sa puruša. Spása spočíva v tom, že duša dôjde k uvedomeniu si vlastnej nehmotnosti a teda duchovnosti, čo je aj koniec utrpenia.

Tretia škola – joga (= napätie, osedlanie, jarmo) – podáva sústavu rôznych pochodov, ktoré privádzajú ku koncu utrpenia ak blaženému klúdu. Je to napríklad cvičením dychu, sedenia, sústredením zraku na jedno miesto a podobne. Joga vyžaduje osem vecí:

- zachovávať päť príkázaní (nezabíjať, neklamať, nekradnúť, necudzoložiť, neprijímať úplatky)
- zachovať očistné predpisy
- držať zvláštnym spôsobom telo
- dýchať podľa zvláštneho cvičenia
- oddialiť zmysly od predmetov
- sústrediť svoju myseľ
- premýšľať v kontemplácii
- ponoriť sa do úplného klúdu

Zákony Manu, ktoré sme spomenuli, obsahujú vlastnú mravouku brahmanizmu. Pravý brahman je

- a) žiak Véd. Od mladosti sa učí Védy a po 12 rokoch by ich mal vedieť naspamäť;

- b) pán domu. Jeho druhou povinnosťou je oženiť sa a vychovať synov, ktorí by pokračovali v plnení posvätných zákonov rodu; utiahnutý. V dospelosti brahmán odrieka sveta klamu a utiahne sa do samoty, obyčajne do lesa, kde umŕtvovaním a sústreďovaním prenikne do tajomstva bytia;
- d) askéta. Keď askézou získal nadvládu nad zmyslami, vracia sa brahman medzi ľuďmi ako askét. Chodí od domu k domu a prosí si almužnu.

1.2 HINDUIZMUS

Hinduizmus vznikol z brahmanizmu, ktorý sa spojil s ľudovými predstavami a budhizmom, preto sa nazýva aj novobrahmanizmus. Prameňom, odkiaľ čerpáme o ňom vedomosti, sú tzv. Spisy minulosti (Puranas z 8. – 11. storočia po Kristovi), ktoré hovoria o vzniku sveta, pôvode ľudstva a zániku vesmíru. Z množstva bohov indický ľud si obľúbil zvláštnu trojicu: Brahma ako stvoriteľ, Višnu ako zachovávateľ a Šiva ako ničiteľ. Je zvláštne, že práve Šiva sa stal najpopulárnejším bohom, ktorý sídli na vrcholoch Himalájí a má tisíce očí, rúk a nôh. I keď je strašný, ľud ho nazýva dobrotivý. Jeho manželkou je hrozná bohyňa Devi a symbolom lotosový kvet.

Višnu uctievali ako zachovávateľa, ktorý sa vteľuje do rôznych bytostí. Najslávnejším vtelením (avatar) Višnu je Krišna, ktorý bol prenasledovaný, ale potom premohol mnoho démonov, usmrtil svojho prenasledovateľa a zmocnil sa jeho ríše. Stal sa tak „ideálnym obrazom bohočloveka v Indii,“. Ale Višnu sa vteľuje aj do ryby, korytnačky, trpaslíka a pod.

Boh Bhagavat (= blažený) je jediný osobný boh, ktorému sa treba v láske odovzdať. Toto odovzdanie nazývajú bhakti. Najslávnejším dielom, ktoré hovorí o takejto zbožnosti je Bhagavatgita, Pieseň o Vznešenom (vyšla v češtine).

Z hinduizmu vyšlo aj hnutie Sikhov, ktoré za svoj vznik vďačí putovnému kazateľovi Nanakovi (1469 – 1539). Je zástancom myšlienky jediného boha, ktorého jediným menom a jedinou podobou je pravda. Týmto činom Nanak odstránil pre svojich prívržencov mnohobožstvo. Jeho učenie sa vyznačuje vysokou etikou zodpovednosťou, ktorá sa rozprestiera najmä na rodinný život a postoj človeka vo svete. Nanakovi nasledovníci sa nazývali Guru – učiteľ. Na označenie jeho prívržencov sa užívalo pomenovanie Sikh, čo znamená žiak. Ich významným učiteľom bol Guru Govind (1675 – 1708), ktorý tomuto hnutiu dal vieroučné a mravoučné základy v diele Kniha Pánova (Granth Sahib). Táto kniha sa nachádza v zlatom chráme v Amritsare, kde jej veriaci prejavujú veľkú úctu. Sikhov možno dobre aj dnes rozoznať, lebo nosia na hlave turban.

Moderný hinduizmus sa vyvíjal dvoma smermi. Jeden z nich, Aria – Samaj je vlastne spoločnosť, ktorá sa snaží obnoviť árijstvo v jeho pôvodnej čistote, a to až s mystickým, ale nie nacionalistickým zánietením, lebo sa tu nemyslí na národnosť, ale na čistotu charakteru.

Druhý smer, Brahma – Samaj, je spoločnosť vzdelaných Indov, ktorí sa združili okolo niekoľkých veľkých mysliteľov. Zdôraznil duchovné vzývanie boha, usilovali sa odstrániť staré poverby a mnohobožstvo a v súvisi s tým aj kastovníctvo a zotročenie indickej ženy. Uznávali mravnú výšku Krista a prijali mnoho prvkov kresťanstva, napríklad nenásilný odpor. K tomuto hnutiu sa hlásil aj slávny politický vodca Indie Mohandas Karamchand Gandhi (1869 – 1948), ktorého často nazývali len Mahatma – veľká duša (= Svätec).

Kastovníctvo je spoločným znakom rôznych prúdov v hinduizme. Slovo kasta pochádza z portugalského slova casta = pokolenie, kmeň a označuje skupinu rodín, ktoré majú spoločný pôvod, spoločné meno, spoločné zamestnanie a životné formy. Vyvinulo sa rozdelenie spoločnosti na štyri spoločenské skupiny, (varny), a to:

- na kňazov a učencov (brahmana)
- bojovníkov (kšatrija)
- obchodníkov a pastierov (vajšija)
- sluhov (šudra).

Pôvodne bolo možné zmeniť kasty v tomto živote, avšak pod vplyvom učenia o karma (= čin, univerzálny zákon o príčine a následku) a o prevtelovaní a znovuzrození sa táto zmena vylúčila. „Iba nové karma

(= zásluha) môže priviesť zmenu v pozdnejšej existencii,, Toto prísne oddelenie jednotlivých kást malo za následok deklasovanie štvrtej skupiny sluhov za „nedotknuteľných,, (aspršija), ktorí sa nesmeli stykať s príslušníkmi prvých troch kást. Indická ústava z roku 1950 zakazuje to, aby sa príslušnosť k niektorej kaste stala dôvodom sociálneho útlaku. Ale čo sa týka náboženstva, hinduistickí sudrovia smú vkročiť do chrámu len v určitých dňoch. Má to pre ľudí aj ten význam, že podľa príslušnosti ku kaste sa menia aj etické požiadavky pre jednotlivých ľudí (Kaste, RGGIII).

Uctievanie zvierat je tiež zakorenené v hinduizme. Pôvodne síce slúžili zvieratá ako obeť v kulte, ale po kritike Budhu a iných náboženských reformátorov sa vyvinul kult bez zvieracích obetí a zvieratá sa začali uctievať (Klöcker).

1.3 KONKRÉTNÁ ETIKA

1.3.1 Životné prostredie

1.3.1.1 Príroda

Hinduizmus nehovorí o človekovi a prírode, ale o vesmíre, ktorého časťou je rovnako človek ako aj ostatná príroda. Medzi nimi ničo zásadného rozdielu. Preto môže byť príroda zbožštená: Zem je životodarná Matka, Ganges je posvätná rieka, ktorá nie je len nahromadenie vody, ale božské požehnanie krajiny. Tak sa tu dívajú aj na stromy, ktoré sú stelesnením bohov, na vrchy ako ich sídla a podobne. Voči všetkému tvorstvu sa musí človek chovať priateľsky a súcítne (ahimsa – neublíženia). Koloniálne panstvo urážalo tieto zásady technikou, ktorá spotrebúvala kvantá pôdy, vody, dreva. Už v 18. storočí vzniklo hnutie „chipko,,: Ženy objali stromy, ktoré sa mali rúbať : „vezmi môj život prv než usmrtíš strom,,. Vtedy zahynuli stovky ľudí. Za našich čias pôsobí podobné hnutie „appiko,, (objatie), ktoré má za motto heslo: „urob pokoj s prírodou!,, Veď príroda má božský význam.

1.3.1.2 Zvieratá

Vo védskych dobách slúžili zvieratá ako symboly bohov, ale aj ako obeť pre bohov. Výnimku tu tvorila krava, na ktorú sa vzťahoval princíp ahimsa (neublíženia). Po roku 1000 a. C. sa tento princíp rozšíril aj na ostatné zvieratá, takže kňazi museli vyvinúť obeť bez zvierat. Moslimský nápor od 7. storočia p. C. a koloniálny tlak, ktoré ahimsu neuznávali, viedli k tomu, že sa krava stala symbolom národnej a náboženskej solidarity proti nadvláde cudzincom. Konečne krava sa stala symbolom indického národa a emblémom kongresovej strany. V širokých ľudových vrstvách Indie panuje presvedčenie, že päť produktov kravy – mlieko, tvaroh, maslo, moč a kravinec - má magickú moc. Preto sa krava nesmie zabíjať a musí sa nechať dožiť. Síce kritici hovoria, že toto uctievanie je prehnané, ale aj takí muži ako bol Gandhi zdôrazňovali, že ochrana kravy je znamením toho, že načí chrániť celú prírodu a všetky zvieratá vrátane jedovatých i inak nebezpečných, a to aj keď sa jedná o vedecké pokusy.

1.3.2 Rodina

1.3.2.1 Manželstvo

Za védskych čias sa žiadala síce monogamia, ale prakticky vládla sexuálna promiskuita. Okolo roku 600 a. C. hindskí myslitelia už videli v promiskuite nebezpečenstvo a žiadali, aby sa ženy vydávali ako panny. Každý mimomanželský pohlavný styk sa považoval za hriech. Na začiatku nášho letopočtu zákonodarcom začali zavádzať manželstvo medzi neplnoletými deťmi. S tým šiel aj zvyk, že ak zomrel muž, upálili s jeho mŕtvolou aj jeho živú vdovu. Ram Mohan Roy v 19. storočí dosiahol to, že upaľovanie vdov sa stalo trestným. Jednotlivé prípady sú však známe dodnes. Manželstvo detí bolo zakázané až v roku 1929.

1.3.2.2 Sexualita

Hinduistické učenie vychádza zo 4 cieľov ľudského života:

- dharma – náboženský zákon, ktorý je základom práva a života,

- artha – majetok, ktorý uspokojuje túžbu po vlastníctve
- kama – pôžitok, ktorý sprostredkúva pohlavnú rozkoš
- mokša – spása, ktorá prináša vyslobodenie človeka

Na tomto základe sa začala zavádzať monogamia, ale tak, že sa žena vydávala do rodiny, kde mala sexuálny pomer aj s bratmi svojho manžela. Dovoľoval sa aj sexuálny styk ženy s jej švagrom alebo blízkym príbuzným, ak jej muž bol impotentný. Bhagavatgíta viedla k učeniu, že manželka musí zostať „pativarttra,, (cudná, čistá) a musí sa vydať len vo vnútri kasty a ešte pred pubertou. Nižšie kasty poznali naproti tomu polyandriu, polygamiu, rozvod a sobáš vdov. Je zaujímavé, že o mužoch a ich praktikách sa hovorí málo.

Ohľadne plánovania rodičovstva sa sociálny reformátor Vinoba Bhave (1895 – 1982) vyslovil proti mechanickému zabráneniu počatia a doporučoval zdržanlivosť. Hinduizmus je aj proti prerušeniu tehotenstva, pri ktorom hrozí v Indii veľké zneužitie. Keď sa totiž zistí, že počaté dieťa je dievča, v mnohých prípadoch si ženy dajú prerušiť tehotenstvo. Tento trend nebezpečne stúpa, lebo podľa hinduistického presvedčenia je žena menej hodnotná ako muž. Okrem toho sa tým ušetria drahé vená pre nevestu.

1.3.3 Verejný život

1.3.3.1 Politický postoj

Dharma – zákon bytia a povinnosti – vykazuje každému miesto v monarchicky a kastovne usporiadanej spoločnosti. O jeho novú interpretáciu sa pokúsili v stredoveku, ale najmä v 19. a 20. storočí. Najprv to bolo b nacionalistickým vydaním, podľa ktorého cieľom má byť hinduistický národ a Nehindovia sa majú obrátiť na hinduistickú vieru (D. Sarasvati, V. D. Savarkar a i.). naproti nim zvolil Mahatma Gandhi (1869 – 1948) v boji proti britským kolonizátorom spôsob „satyagraha – pevnosť v pravde,, (nepresne prekladané ako „pasívny či nenásilný odpor,,). Satyagraha žiada trpieť za presvedčenie o pravde, (Klöcker). Satya, pravda je spojená s láskou a agraha, pevnosť zase so silou. Okrem toho je tu princíp ahimsa, nepoškodenie, ktorý je prostriedkom boja, kým pravda je cieľom.

1.3.3.2 Sociálne pomery

Hinduistické zásady rozdelili spoločnosť na štyri kasty: brahmanov, ktorí učia vedy, kšatriov – vojakov, vjšiov – obchodníkov a šudrov – sluhov. Zákony dharmy určovali ich povinnosti. Tým sa národný príjem dostal do rúk vyšších kást, kým väčšina národa patrila k nemajetnej kaste. Ideálom čeladného otca sa stal štvrtý hinduistický zákon, mokša – oslobodenie v askéze. Gandhi k tomu pridal aj sľub cudnosti a zrieknutie sa osobného majetku. Okrem neho však vystúpili aj takí, ktorí potierali chudobu sociálne slabých. Swami Vivekanda (1863 – 1902) žil v bedárskych štvrtiach a tvrdil: „Títo chudobní nech sú vašim bohom. Len toho nazývam Veľký duch, ktorého srdce krváca pre chudobných. Každý človek,... ktorý sa o ich nestará, je zradcom,,. Pritom motiváciou tu neboli sociálne princípy, ako skôr zásada o božskosti ľudského Ja (atman). V tomto zmysle účinkoval aj Bhimrao Rhami Amgedkar (1891 – 1956), ktorý hlásal: „Zrieknutie sa bohatstva u tých, ktorí homajú, môže byť požehnaním, ale nikdy nie chudoba ako taká. Hlásanie vnútornej šľachetnosti chudoby je perverzia náboženstva a znamená zvečnenie nerestí a zločinov, ktoré bieda prináša,, (Klöcker).

1.3.3.3 Mierová práca

Pre mnohých je India spojená s predstavou tolerancie, ale v Indii často tiekla krv. R. 1947 sa od Indie oddelili moslimské štáty Pakistan a Bangladéš s mnohým krvipreliatím a r. 1948 bol zastrelený 79 ročný Mahathma Gandhi, hlásateľ nenásilia. Indická ústava (1949) zakazuje síce utláčanie pre náboženstvo, rasu alebo kastu, ale v praxi naďalej určuje kastovníctvo hospodársky a sociálny život a vedie k vydieraniu a krvavým konfliktom.

Na druhej strane pôsobí hinduistická tradícia tolerancie, ktorá prízvukuje mystickú jednotu všetkých náboženstiev. Hovorí o „inkluzívnej absolútnosti,, ktorá pozná mnohé mená, ale jediného boha. To sa môže odvolávať aj na Bhagavatgítu, ktorá hovorí o jedinej realite boha Višnu, ale aj cudzie kultúry sa vzťahujú len na neho.

Politická tolerancia sa viaže najmä s Gandhim, ktorý v boji s Britmi použil spomínanú zásadu satyagraha a ahimsa: „Neublížiť niktorej živej bytosti – to je len najnižšia forma. Ahimsa sa poruší myšlienkou, klamstvom, nenávisťou a neprajníctvom voči iným,„. Preto označil Gandhi násilie proti panujúcim za násilie proti sebe samému a rozviedol to do 5 zásad:

- Nenásilie znamená sebaočistenie, ako je to len ľudsky možné.
- Nenásilnej akcii zodpovedá presvedčujúca moc, ktorá je tým väčšia, čím väčšie je zrieknutie sa.
- Nenásilie je bez výnimky nadradené násiliu
- Nenásilie nemôže byť porazené, kým násilie musí byť.
- Nenásilie istotne dosiahne víťazstvo – ak sa o víťazstve môže hovoriť tam, kde sa neusiluje o porážku.

Mimo Gandhiho pokračovateľov pôsobia od 70. rokov aj tzv. kult Adi – Parašaki medzi Tamilmi, ktorý popiera rozdelenie na kasty, zasadzuje sa o stavbu škôl, nemocníc a vývojové programy. Aj iné prúdy hlásajú znášateľnosť. Ramakrišna (1836 – 1903) a Vivekanda (1863 – 1902) chcú spojiť hinduizmus aj s kresťanstvom a islamom, keď práve v hinduizme vidia „matku náboženstiev,„ ktorá má priniesť svetu znášateľnosť.

Naproti nim pôsobia v 20. Storočí aj fundamentalistické prúdy, ktorých vodcom bol spomínaný Savarkar, šéf „Strany veľkého hinduistického spoločenstva“. Keď sa dokázalo, že práve z tejto strany pochádzal Gandhiho vrah, bola strana roku 1948 zakázaná. Ale jej idey pôsobia ďalej v rôznych radikálnych, až fašizujúcich skupinách.

2. BUDHIZMUS

Medzi veľkými svetovými náboženstvami, ktoré prekročili hranice svojej domoviny, je budhizmus najstarší, lebo vznikol už v 6.st. pr. Kr. Jeho sväté spisy pozostávajú z troch zbierok (Tripitaka, Tri koše): 1. Vinaja, Kniha mníchov, 2. Darma, Budhovo učenie, 3. Abdi-darma, Výklad Budhovej náuky.

2.1 BUDHOVA OSOBNOSŤ

Aj keď je Budhova osobnosť opradená legendami a mýtmi, je to predsa len historická osobnosť. Pochádzal z rodu Sakjov a dostal meno Siddhárta (Eliade 35). Dátum jeho narodenia je najskôr niekedy okolo r.550 pr.Kr. (Eliade, Slovník 35 to udáva od r.624 do r.448 pr.Kr.). V dospelom veku opúšťa ženu i dieťa a začína hľadať zmysel života. Neuspokojuje ho ani bežné učenie, ani joga, ani askéza. Riešenie začína vidieť v pohľade na rozjímanie žobravého askétu. Zmenil si meno na Gautama, sadol si pod figovník a zaumienil si, že spod neho nevstane, dokiaľ nepríde k svetlu (Eliade 36). Na svitaní dochádza osvietenia (nie zjavenia, ako pripomína Ondrejovič 19). Stáva sa Budhom - Osvieteným, ktorý poznal príčinu zla a záchranu z utrpenia. Odchádza potom do mesta Benares, kde začína verejne rozširovať svoje učenie. Jeho činnosť trvala 44 rokov a získala prívržencov zo všetkých kást. Založil mníšsky rád pre mníchov a mníšky, ktoré bývajú v kláštoroch a riadia sa množstvom predpisov. Na konci života vznikli spory medzi jeho prívržencami, z ktorých niektorí sa ho usilovali zavraždiť. Napriek tomu sa Budha dožil veku asi 80 rokov a umiera údajne následkom zažívacej poruchy. Jeho telo bolo spálené a rozdelené na 8 dielov, nad ktorými boli postavené pozdejšie mohyly (stupa).

2.2 BUDHOVO UČENIE - DHARMA

Budha neučil viere v nejaké božstvo, takže bolo aj vážnym problémom, či budhizmus môžeme pokladať za náboženstvo. Dnes sú veci jasnejšie, lebo Budha sám vyplnil toto vákuum a stal sa božstvom. Faktom však je, že ho nezaujíma špekulácia, či je svet večný, či sa líši duša od tela, čo bude po smrti. Jemu ide o vykúpenie z utrpenia (o nirvánu), čo dosahuje pomocou „štyroch vznešených právd“:

1. Všetko je utrpenie (dukha): „Narodenie je utrpenie, choroba je utrpenie, smrť je utrpenie“.
2. Pôvod utrpenia je v žiadosti (tršna).
3. Utrpenie sa ruší odstránením žiadosti.
4. K odstráneniu utrpenia vedie osemdielna cesta, kde človek zvláda:
 - názor
 - myslenie
 - reč
 - jednanie
 - živobytie
 - usilovanie
 - pozornosť
 - rozjímanie (Eliade 36).

Pôvodný budhizmus poznal aj etickú náuku o vykúpení z utrpenia, čo predpokladá zachovávať „budhistické päťoro“:

- nezabíjať živé tvory
- nekraďnúť
- necudzoložiť

- neklamať
- nepiť opojné nápoje.

Z týchto prikázaní stojí za povšimnutie láska k zvieratám, ktorá však zachádza až do krajností (budhistic-
ký mních cedí vodu, aby nevypil nejakého živého tvora).

Budhisti rozoznávajú 4 stupne dokonalosti:

- u tých, ktorí nastúpili vznešenú cestu
- u tých, čo idú vznešenou cestou, ale po smrti sa vrátia na svet
- u tých, čo sa už na zem nevrátia
- u svätcov (arhata), ktorí už na zemi dospeli k nirváne.

2.3 VÝVOJ V BUDHIZME

Budhizmus, ktorý sa pridržiaval pôvodného učenia Budhu, mal cieľ v tom, aby človek spoznal utrpenie, odstránil jeho príčinu a tak sa dostal do stavu bez utrpenia, nirvány. Toto pôvodné učenie sa nazýva „Ma-
lá cesta“, Hinajana. Keď sa však budhizmus začal rozširovať, narazil na severe na helenistickú kultúrnu
oblasť, ktorá naňho mala značný vplyv. Vznikalo nové učenie, zvané „Veľká cesta“, Mahajana. Charak-
terizuje ho niekoľko znakov.

Začalo sa tu predovšetkým špekulovať: Budha je nadprirodzenou bytosťou, povznesenou nielen nad ľuďmi,
ale aj nad bohov. Nejestvuje len jeden, ale až päť Budhov. Vo vyššom svete sú Dhyani-Budhovia, ktorí
posielajú na zem „budúcich Budhov“, Bodhisatvov. Sám historický Budha bol až štvrtým takýmto Bod-
hisatvom a piaty bude akýsi Mesiáš - Maitrejah. Dokonca Budha je prapríčinou sveta a ako taký má meno
Prabudha, Adibudha. Z neho sa potom silou meditácie vyroňujú Budhovia a Bodhisatvovia.

Veľmi sympatickú zmenu prekonala mahajanská etika. Etika pôvodného budhizmu bola dosť sebecká
a mala na zreteli len spásu jednotlivca v nirváne. Naproti tomu mahajanský mních cíti zodpovednosť
nielen za seba, ale aj za utrpenie celého ľudstva. Preto chce vykúpenie nielen pre seba, ale aj pre celý
svet. Kto takto pomáha druhým dostať sa z utrpenia, stáva sa Bodhisatvom - budúcim Budhom.

Z toho dôvodu bolo treba zdôrazniť úlohu bohov, hoci pôvodný budhizmus bol etickou filozofiou
a o bohov sa nestaral. Nebeskí Budhovia bývajú v nebeských meditačných oblastiach a majú svoje odra-
zy na zemi. Vznikajú dvojice a trojice bohov, ku ktorým sa možno modliť (napr.: „Velebený buď Budha
Amitabbah“), ktorí sprevádzajú ľudí svetom až do nirvány.

Vynárajú sa tu aj poverčivé a magické prejavy. Tvorili sa magické výroky, mantry. Verilo sa, že človek sa
môže zmocniť tajomných síl pomocou zaklínacích formúl. Vytvorili sa celé knihy, Tantry, naplnené tý-
mito formulkami. Aby sa to rozmnožilo, vyrobili sa modlitebné mlynčeky, ktoré opakujú tieto formuly,
alebo sa týmito formulkami popísali celé pásy látok. Pomocou rôznych techník mechanických (napr.
zvláštneho držania prstov) a meditačných chce budhista zažiť, že tajomná sila vchádza do neho a tak
dostáva nadľudskú schopnosť. Tieto praktiky sa šíria po svete aj dnes.

K tomu všetkému pristúpilo aj erotické zameranie budhizmu, Vadžra - jánam. Vadžra znamená pohlavný
úd (falos, Eliade 44), ale aj diament, preto sa to nazýva Diamantová cesta. Podľa nej Prabudha - Adibud-
ha je príčinou všetkého, ale toto Absolútno je spojenie dvoch princípov: mužského a ženského. Blaže-
nosť sa dá dosiahnuť spojením s Budhom, a to mystickým zážitkom lásky. Symbolom tohto mystického
zážitku je obraz muža, ktorý objíma ženu. Preto v Diamantovej ceste vystupuje celý rad bohýň, z ktorých
je najpopulárnejšou Tára, bohyňa kúziel, matka milosrdenstva. - Tu je istá analógia so starými prírodný-
mi náboženstvami Kanaánu, ktoré vyznávali sympatateickú mágiu a mali „svätú prostitúciu“ ako súčasť
bohoslužobných obradov, a nie ako jeden zo smrteľných hriechov.

2.4 BUDHIZMUS MIMO DOMOVA

Na vývoj v budhizme nastala reakcia zo strany brahmanizmu, ktorá spôsobila prenasledovanie budhistov v Indii v 8. a 9. st. Ešte horšie dielo vykonal islam, ktorý začal prenikať do Indie a vytlačil budhizmus zo zeme, kde vznikol, do susedných zemí, do Číny a Japonska.

Budhizmus v Číne mohol nadviazať na staršie systémy Lao-Tseho a Kong-fu-Tseho. Lao-Tse (nar. 604 pr.Kr.) hlásal v knihe Tao-te-king, že príčinou všetkého je Prasila - Tao. Do ľudského života vstupuje ako mravný zákon a vytvára cnosť, te. Spočíva v tom, že sa človek stará o hygienu tela a duše a vášňami nevyčerpáva svoje sily. Môže potom kľudne očakávať koniec života, kedy len zamení zemské šaty za nebeské. Kong-fu-Tse zdôrazňoval tri všeobecné cnosti:

- poznanie
- ľudskosť
- statočnosť

Treba ich uplatniť vo všetkých spoločenských vzťahoch: v manželstve, v rodine, v štáte.

Budhizmus sa mohol v Číne rozšíriť preto, že doterajšie systémy boli síce ušľachtilé a vysoko mravné, ale chýbala im metafyzická zložka a preto nemohli odpovedať na životné a náboženské otázky. Preto tu našlo ohlas učenie Mahájany a kult mnohých Budhov, žijúcich v nebi a prichádzajúcich na svet v postavách Bodhisatvov. Bohyňa Kuan-jin sa stáva „Madonou východu“, lebo ju predstavovali ako Matku s dieťaťom. Začínajú sa množiť mnísi a kláštory so svätyňami, s obrazmi a sochami. Mnísi pestujú askézu, meditujú, ale aj fyzicky pracujú. - Ako vidno, etika tu ustúpila do pozadia, ale sa celkom nestratila, lebo ju držalo učenie Mahajany.

Budhizmus v Japonsku nadväzoval na starší šintoizmus, ktorý pozná množstvo bohov, ale tí sú prírodní a neosobní. Veľkej úcte sa tešil cisár, Mikado, ako „syn Slnka“. Tiež rodina a duchovia zosnulých sú vo veľkej vážnosti. Ale chýba tu etika a niektoré iné zložky. A tieto nedostatky zaplnil budhizmus vo svojej mahajanskej podobe.

- a) Je to najprv náuka o vykúpení, ktorá vyplnila prázdnotu šintoizmu ohľadne posmrtného života s rajom, ktorý obýva množstvo Budhov.
- b) Budhizmus priniesol aj novú mravnosť. Šintoizmus nemal nejakých zvláštnych etických príkazov. Jeho etika prikazovala len piete v rodinnom živote a vernosť k vlasti, ktorá sa u japonských rytierov - samurajov v krajnom prípade prejavila vo forme čestnej samovraždy - harakiri. Budhizmus tu však priniesol aj niečo iného a širšieho, a to už spomínaných 5 príkazov (Nezabíjať, necudzoložiť, neklamať, nekradnúť, nepiť alkohol).
- c) Budhizmus si získal ľud aj svojím uctievaním bohov v podobe sôch. Z Budhu v mahanajizme sa stal boh, ktorý sedí so skríženými nohami na lotosovom kvete. Oblúbe sa tešila aj bohyňa Kwanon s dieťaťom v lone, „Matka milosrdenstva“.

Japonský budhizmus sa delí na niekoľko škôl, ktoré sa snažia dostať do blaženosti nirvány buď vlastným úsilím ako „svätou cestou“ (Zen - budhizmus), alebo zdôrazňovaním odovzdania sa do milosrdenstva Amida Budhu, ktorý je zdrojom svetla a života (Šin - budhizmus).

2.5 KONKRÉTNÁ ETIKA

2.5.1 Príroda

2.5.1.1 Životné prostredie

V budhizme niet jednotného postoja k životnému prostrediu. Jednotlivé prúdy sú zajedno len v Budhovom učení, že všetko utrpenie človeka pramení v spojení jeho zdanlivej osobnosti so svetom

a jeho piatimi životnými faktormi (telesné formy, pocity, poznanie, vzrušenie a vedomie). Všetko, čo existuje, je podmienené niečím iným. Na konci všetkého stojí rozpad a zánik.

Z tohto základného pohľadu vyplývajú dva postoje:

- a) Theravadský budhizmus tvrdí, že vzájomné pôsobenie osobnosti a sveta s jeho žiadosťou nás nabáda k tomu, aby sme sa nedali príliš zapliesť do sveta, lebo sa dostaneme do bludného kruhu vznikania a zanikania. Toto utrpenie sa môže premôcť len oslobodením od žiadostivosti a prechodom do nirvány.
- b) Mahayanský budhizmus ide ďalej od záchranu individua. Podstata sveta je prázdnota, ktorá je však vlastná všetkému jestvujúcemu. To vedie k predstave spoločenstva všetkého bytia, ktoré na druhej strane je vybavené „Budhovou prirodzenosťou“. Potom budhistovi stojí príroda tak blízko ako jeho vlastná osobnosť a človek je za prírodu takisto zodpovedný. Základným heslom je tu: „Nech sú šťastné všetky tvory“, a to v tom, že človek má s nimi súciti a nezabíja ich. Tento postoj sa ukázkovo vyskytuje v bodhisatvovi, ktorý spoznaním podstaty všetkej jestvoty sa v súcite prikloní k okolitému svetu.
- c) Novší budhistickí učitelia (Padmasiri de Silva, v Japonsku Soka Gakkai a iní) sa usilujú nájsť v postoji k technike strednú cestu medzi získavaním hodnôt a konzumom. Riadia sa niektorými pravidlami, napr.:
 - Jestvota obsahuje človeka, zvieratá, rastliny a zem.
 - Nie všetky zložky sú rovnocenné, ale za všetky sme zodpovední.
 - Človek má právo na majetok a na prežitie, ale musí rešpektovať aj práva iných, práva budúcich generácií a práva celej prírody.

2.5.1.2 Zvieratá

Pomer k zvieratám je v budhizme daný „Budhovou prirodzenosťou“ všetkého živého. Z toho vyplýva jeho ochrana (učenie o ahimsa), čo sa v prvom rade vzťahuje na zvieratá a zákaz ich zabíjania, ale aj na hmyz a rastliny. Poľovačka sa má zamietnuť, experimentovanie so zvieratami zredukovať. Hoci vegetariánstvo nie je všeobecne záväzné, mnohí budhisti ho praktizujú, lebo zvieratá neboli stvorené pre človeka. Budhizmus tu vidí rovnocenné životné formy. Veď pri znovuzrodeniach je možný prechod od človeka k zvieratú i opačne. Sám Budha mal žiť v predošlom živote ako zajac, lev a slon.

2.5.2 Rodina

2.5.2.1 Manželstvo

Budha označil manželov, ktorí vedú mravne riadny život, ako „bohorovných“ (dev a devi). Nie preto, že slúžia k uspokojovaniu žiadostivosti, ale k zachovaniu ľudského pokolenia. V manželstve má muž svoju ženu chrániť a opatrovať (m.i. darovať jej aj darčeky a ozdoby!). Žena má mužovi slúžiť, dbať na jeho veci, starať sa o chod domácnosti, byť laickou učeníčkou a zadržiavať 5 mravných príkazov. Taká žena má nádej znovuzrodiť sa ako bohyňa. Ak obaja mravne žijú, môžu žiť spolu aj v budúcom živote. Za Budhových čias boli aj polygamné manželstvá a jeho názory na to nie sú jednoznačné. Na jednej strane chválil uspokojenie muža s jedinou ženou, na druhej strane bral kráľovský hárem ako samozrejmosť.

2.5.2.2 Sexualita

Budha učil, že žiadostivosť je príčinou utrpenia a osudného obehu. Preto bol sex v prvotnom budhizme ako niečo nenáležitého, lebo askéza je jediným prostriedkom, ako dosiahnuť spásu. Budhova dvanásťčlánková „reťaz vzniku závislosti“ menuje ako 10. článok sexuálne spojenie, ktoré vedie k zrodu nového človeka a tým k novému utrpeniu. Toto učenie ovplyvnilo nielen budhistických mníchov, ale aj laikov. Sexualita slúžila len účelu splodenia nového človeka, sama nemala cenu. Budha varoval pre troma omamnými prostriedkami: spánkom, alkoholom a sexom.

Dnes budhistický laik zachováva „vznešenú osmorakú cestu“ (so sexuálnou zdržanlivosťou) len počas pôstu za nového mesiaca a splnu. Theravadský budhizmus trvá na celibáte mníchov (Birma, Srí Lanka), ale inde sa pohlavný akt cení ako obraz mystického spojenia s božstvom. Mahayanský budhizmus dovolil

manželstvo aj pre mníchov (napr. v Japonsku). Istý prúd pokladá pohlavné spojenie za alternatívu askézy a „ľavoruká tantra“ ho cení ako najväčší kreatívny akt, pretože anticipuje blaženosť večného ponorenia (samadhi).

Faktom je však, že aj naďalej existujú mníšske rády v budhizme. Budha videl v žene zvodkyňbu, ktorá ho odvádza od pravej cesty. Preto vznikali v budhizme mníšske rády a kláštory, naprv pre mužov, potom aj pre ženy. Napriek istým náznakom náboženskej rovnosti muža a ženy sa muž cení viacej ako žena. Niekdže sa to vyvíja viacej smerom k rozličnosti úloh, takže prakticky začína prevládať rovnocennosť.

V niektorých krajinách sú aj budhistické mníšsky (Japonsko, Čína, Korea, Vietnam, Taiwan). Sú dohola ostrihané a nosia biele šaty. Väčšinou pracujú na charitatívnom poli. V západnom budhistickom modernizme sa vyvíja duchovné zrovnocenenie ženy (Konferencia budhistických žien 1987 pod patronátom Dalajlámu).

2.5.3 Verejný život

2.5.3.1 Politický postoj

Budha zostavil pre panovníka - kráľa pravidlá 10 kráľovských ctností, medzi ktorými vyniká pravidlo o nenásilí - ahimsa (zabránenie vojne) a pravidlo o „neprotiklade“ (že má spravovať ľud nie proti jeho vôli). Hoci pôvodne budhizmus uprednostňoval monarchické zriadenie, v pozdejších dejinách a dnes sa angažujú najmä budhistickí mnísi na zdemokratizovaní verejného života. Veľký vplyv majú mnísi v Barme a na Ceylone, kým v Kambodži sa na nich pozerá kriticky a v Thajsku sú podozriví z ľavicovej infiltrácie. Niekdže stotožňujú komunizmus s epochou cakkavatti - Budhovým „kráľovstvom božím“.

Podobné myšlienky hlásal aj bývalý gen. tajomník OSN, U Nu (z Barmy), ktorý v súvislosti so svojím socialistickým programom hovoril o tomto mýtickom období. O oživenie budhistických etických ideálov sa postaral zvolaním svetového budhistického kongresu v Rangúne (2500 rokov od vojdenia Budhu do nirvány) a zavedením budhizmu ako štátneho náboženstva v Barme r. 1960. Krátko potom bol odstavený od moci, odišiel do vyhnanstva a od r. 1989 žil v domácom väzení - podobne ako nositeľ Nobelovej ceny, Aung San Suu Kyi. Iní myslitelia sa usilujú o slobodné voľby, ľudské práva a mnohopartajnú demokraciu.

2.5.3.2 Práca

Budha si cenil prácu - ako aj všetky dobré skutky - ako prípravu na oslobodenie z kolobehu utrpenia a ako jeden z bodov osmorakej cesty. V moderne sa vidí práca oveľa pozitívnejšie, zvlášť v mníšskych spoločenstvách. Mnísi svojou prácou udržiavajú školy, nemocnice, jasle i vlastné majetky. Ďaleká nirvána sa stáva rajom, ktorý sa dá uskutočniť už na zemi. Tento postoj sa zrkadlí aj v postoji japonského budhizmu k technike. „Japonský hospodársky zázrak by nebol možný bez tohto vedomého príklonu k nášmu svetu“ (M. Klöcker). Ale činia sa aj laické hnutia, ktoré vyšli z robotníckych kruhov ako protest proti neľudským podmienkam v mnohých japonských podnikoch. Zakladateľ hnutia Itto - en, Tenko Nishida, postavil „roto - dobrovoľnú existenciu chudoby“ do centra svojej viery, ktorej členovia vykonávajú najnižšie práce medzi obyvateľmi. Je to spôsob, ako sa oslobodiť od sebeckta a byť tu pre iných.

2.5.3.3 Sociálne pomery

Budha sa zriekol svojho majetku, aby žil ako askét a založil aj spoločenstvo asketických mníchov. Majetok stojí vedľa sexu ako jedna zo žiadostí. V mahayanskom budhizme už nie je majetok ako niečo, od čoho by sa mal veriaci odvrátiť, ale s čím možno Budhovi slúžiť. V Zen - budhizme panuje názor, že bohatstvo a chudoba sú rovnocenné a patria spolu ako dve strany jednej mince. Ležia v akejsi „medziríši“ a záleží len na tom, ako ich užívame v situačnej etike. Pre sociálneho reformátora Ambedkara (1891-1956) bol Budha sociálny revolucionár, ktorý chcel odstrániť chudobu aj ako sociálny problém.

Má to ozvenu zvlášť v Japonsku, kde hnutie Sokka Gakkai („Spoločnosť na vytváranie hodnôt“) vraví, že jednotlivec má s pomocou náboženstva premeniť chudobu na bohatstvo. Život je potom šťastný, keď všetky hodnoty, ktoré človek hľadá, skutočne aj nachádza. „Táto cesta, obsahujúca blahobytnú spoločnosť, sociálnu istotu a vytváranie kultúry, platí ako tretia, náboženská cesta medzi kapitalizmom a komunizmom“ (M. Klöcker).

Sulak Sivaraksa z Thajska (nar. 1933) sa zasadzuje o nové usporiadanie spoločnosti. Zásadám budhizmu protirečí to, že malá skupina obyvateľstva vládne väčšinou národného dôchodku. Budhizmus vyžaduje zrieknutie sa kvôli slabším. Spoločnosť sa nesmie orientovať len na moci a zisku a nechať bokom duchovné hodnoty, na ktorých najviacej záleží.

2.5.3.4 Práca pre mier

V dejinách Indie hrá veľkú rolu princíp nenásilia, ahimsa. Cituje sa Budhov výrok, v ktorom prikazuje svojim mníchom, žeby aj v tom prípade, keby ich napadol zlodej alebo vrah, „ich duch sa nevzrušoval, ale zostal priateľský a bez nenávisťi vo vnútri prenikol onoho človeka a od neho aj celý svet“. Šťastie a pokoj pre každého - to je obsahom učenia o „metta“ - priateľskosti, добрote, láske (ale nie pohľavnej). O tom budhisti meditujú, pričom začínajú od seba, potom idú k svojej rodine, priateľom, ostatným ľuďom, ba aj k nepriateľom a k všetkému, čo žije.

Tejto zásade je vzdialená myšlienka na „svätú vojnu“, a to už hneď kvôli samému učeniu. Budha pokladal učenie len za prostriedok, aby sa človek dostal do nirvány, a nie za cieľ osebe, o ktorý by sa malo bojovať. Napriek tomu treba povedať, že čo takto platí v princípe, prebieha to trochu odlišne v praxi. Koloniálne panstvo dalo vznik modernému politickému budhizmu, ktorý chcel nielen vyhnúť von koloniálne mocnosti, ale aj vyhlásiť sa sám za štátne náboženstvo s protikresťanským hrotom.

Na kongrese v Tokiu r. 1959 sa diskutovalo o obrannej vojne medzi hlavnými budhistickými smermi. Theravadské krajiny sa vyslovili za absolútny pacifizmus, mahayanské štáty naproti tomu za obrannú vojnu, ak by zlyhali všetky prostriedky na spravodlivý mier. Zdôvodňovali to príkladom Budhu, ktorý údajne v predošlom živote usmrtil kacírskych hindských brahmanov na obranu budhizmu. Dejiny nedovedajú tézu, že kde panujú budhistické idey, „tam sú výsledkom pokojne medzinárodné vzťahy“ (Trevor Ling). V Barme a Thajsku je síce menej verejných násilností, ale prirodzená agresia občanov jestvuje ďalej „pod prahom“. A v prípade vojnového konfliktu sú práve takíto doteraz pokojamilovní občania obzvlášť krutí. V Japonsku má tradíciu bojovný budhizmus už od 13. st. Spomínané hnutie Soka Gakkai (1930) zlúčilo spolu náboženstvo a politiku. Podobné hnutie Komeito má za jeden z cieľov šakubu, obrátenie neveriacich „ohnutím alebo zlomením“.

Načim dodať, že v Japonsku založil Nikkyo Niwano „Spoločnosť na zriadenie práva a ľudských vzťahov“, ktorá zorganizovala „Svetovú konferenciu náboženstiev za mier“. Tiež Dalaj Láma, vodca lamaistického budhizmu v Tibete, ktorý žije od r. 1959 v indickom exile, vyzýva politikov k práci pre mier.

3. ISLAM (MOHAMEDANIZMUS)

3.1 ŽIVOT A DIELO MOHAMEDA

Arábia už pred Mohamedom mala svoje politické, kultúrne i náboženské dejiny. Arabi odvodzovali svoj pôvod od Abrahámovho syna Izmaela. Uctievali polyteistických bohov. Ich kult splýval často s uctievaním duchov púšte (džinnovia), prameňov, stromov a najmä kameňov. To malo svoj význam aj pre islam, ktorý uctieva v ústrednej mohamedánskej svätyni (Kába) v Mekke posvätný kameň, ktorý je podľa tradície stopou Abrahámovou (máqam Ibráhím). Už v tej dobe vynikli dve kultické strediská, a to Mekka a Medína (Jathrīb), ktoré sa mali stať aj centrami nového náboženstva. Do tohto polyteizmu prenikli aj prvky židovské a kresťanské.

Mohamed sa narodil v Mekke z kmeňa Qoreišov okolo r. 570 po Kr. Jeho meno bolo Muhammadun (=Oslávený). Detstvo mal smutné: otec mu zomrel krátko po jeho narodení a matka, keď mal 6 rokov. Vychovala ho istá Beduínka, takže ako mladý človek sa živil strážením tiav. Jeho situácia sa zlepšila vtedy, keď ho vzala do služby bohatá kupecká vdova Chadídža, ktorá si ho tak obľúbila, že sa zaňho vydala, hoci bola o 15 rokov staršia. (Do jej smrti nemal inú ženu, potom údajne až 17). Narodilo sa im jediné dieťa, dcéra Fatima, ktorá sa vydala za Aliho. Chadídža bola prvá, ktorej Mohamed vykladal svoje zjavenia a ktorá ho povzbudzovala. Stala sa tak spoluzakladateľkou nového náboženstva ako „matka veriacich - ummu-l-muminín“.

Ako 40 ročný má Mohamed na hore Hira h videnie, v ktorom mu nejaká postava vraví: „Káž v mene Pána, ktorý stvoril človeka“. Mohamed sa zveril s tým svojej žene, ktorá ako prvá uverila v jeho prorocké poslanie. A tak začal kázať a hľadať prívržencov svojmu učeniu (moslimov = oddaných, t.j. Bohu, islam = oddanie sa Bohu). Pridali sa k nemu niektorí jeho príbuzní a iní, ale jeho ozvena v kmeni Qoreišov spočiatku nebola veľká. Ba bola negatívna. Spoluobčania sa stali jeho nepriateľmi, takže Mohamed - a to práve keď mu umiera Hadídža- sa musí vysťahovať do mesta Taif. Ale aj odtiaľ ho vyhнали, takže odchádza do Jathribu (Medína). Toto mesto bola snáď vplyvom židovstva pripravenejšie pre Mohamedove monoteistické myšlienky ako polyteistická Mekka. Na úteku ho sprevádza iba bohatý kupec Abu Bakr, ktorého dcéru Aišu si vzal za ženu a ktorý sa stal jeho prvým nástupcom (chalífom). Tento útek (hidžra = vysťahovanie sa) z Mekky do Jathribu, ktorý sa od tej doby menuje „Mesto posla Allahovho“ (Madinatu rasúli Alláh, Medína), r.622 sa stal počiatkom moslimského letopočtu.

V Jathribe sídlila židovská menšina a Mohamed podnikol pokus získať ju na svoju stranu. Vyhlásil sa sám za proroka, predpovedaného v židovských Písmach a za obnoviteľa Abrahámovho náboženstva. Predpísal moslimom modliť sa s tvárou obrátenou k Jeruzalemu. Až keď sa mu nepodarilo získať prísnych židov, zmenil postoj modlitebníka (qibla) smerom k Mekke a stal sa nepriateľom židov. Tu v Medine sa uskutočnila aj „premena náboženského islamu na islam politický“ (Fr. Babinger) a Mohamed začína podnikáť lúpežné výpravy proti Mekke. Víťazstvo sa kloní raz na tú, raz na tú stranu, až Mohamed ako diplomat uzatvára 10 ročné prímerie s Qoreišitmi. A naozaj, v 7. roku hidžry Mekka otvára brány Prorokovi a uznáva ho za svojho najvyššieho pána. V 10. roku hidžry r. 632 uskutočňuje triumfálnu púť ku Kábe, ktorá sa tak stala ústrednou svätynou, mešitou. V snahe získať si vplyvných pokrvných spojencov uzatvára Mohamed mnohé manželstvá. Oženil sa s dcérami svojich priateľov, ale aj svojich nepriateľov, ktorí sa potom stali jeho oddanými stúpenkami. Po uskutočnení svätej púte do Mekky sa vrátil do Mediny, kde ochorel a r.632 aj zomrel.

Po Mohamedovej smrti spravovali moslimské spoločenstvo štyria nástupcovia (Abu Bakr, Omar, Othman a Ali, manžel jeho dcéry Fatimy). Ich vláda je „zlatou dobou islamu“. Po nich sa islam začal štepiť na dva hlavné smery: ortodoxných sunnitov, ktorí uznávali posvätné knihy Korán a Sunnu i kalífa ako Allahovho zástupcu na zemi, a opozičných šiitov, rozšírených hlavne v Irane, ktorí uznávali odchylný výklad Koránu, vlastnú tradíciu a imáma ako priameho potomka Mohamedovho (PSN II). Toto zásadné rozdelenie platí až dodnes. Islam od 7. st. potom zažil mohutný rozmach politický a náboženský preniknutím do

Afriky, Sýrie, Turecka, Byzancie, Francúzska, Španielska, Uhorska na západe a do Iranu a Iraku na východe.

Pri hodnotení Mohamedovej osobnosti musíme vychádzať z toho, že bol skalopevne presvedčený o svojom poslaní od jediného Boha, Allaha. Najmä vo svojich počiatkoch bol čestný a chcel zlepšiť náboženské i mravné zmysľanie svojich krajanov. Nie je nejakým veľkým mysliteľom. Nechcel byť ani mystikom. Necítil sa svätým a ani ním nechcel byť. Vedel však jedinečne spojiť rôznorodé náboženské prvky do jediného celku vierou v jediného Boha, ktorého sa cítil prorokom. Zaráža nás však jeho voľnosť v otázke manželstva, napr. zriadenie veľkého háremu, ktorý slúžil ukojeniu jeho zmyselnosti. To sotva možno ináč nazvať ako jeho slabosťou. Tiež možno diskutovať o tom, či spojenie náboženstva a politiky je jeho prednosťou alebo slabosťou.

3.2 FORMÁLNE PRINCÍPY VIERY

3.2.1 Korán

Korán je svätou knihou islamu. Doslova znamená „čítanie“ (od qaraa = čítať, recitovať), čiže sväté texty, sväté písma. Je rozdelený na 114 kapitôľ (súra = zjavenie), ktoré sa delia na verše. Korán sa skladá z dvoch častí: 1. Hudán - rukoväť, smernica, 2. furqán = rozlišovanie (medzi dobrým a zlým). Obe časti do seba zapadajú. Je pravdepodobné, že už za Mohamedovho života jestvovala určitá zbierka Mohamedových výrokov, ktoré zapisovali pisári, a tá bola pozdejšie doplnená a kanonicky ustálená za tretieho pravoverného chalífa Othmana.

3.2.2 Sunna a hadíth

Po Mohamedovej smrti sa ukázalo, že v nových pomeroch nedáva Korán odpovede na všetky otázky života. Preto sa zozbierala ústna tradícia o slovách a činoch Prorokových i zvyklosti a spôsoby prvých desaťročí islamu. Táto ústna tradícia sa nazýva sunna a stala právoplatným výkladom Koránu a tak základom moslimskej ortodoxie. Podľa sunny sa moslimskí ortodoxi menujú Sunniti.

Ale ani Sunna nezozbierala všetku tradíciu. To urobili moslimskí učenci, ktorí ju zbierali, hodnotili a triedili. Tak vznikla rozsiahla literatúra tradície - hadíth (rozprávaný príbeh).

3.2.3 Právo - fiqh

V priebehu života bolo potrebné, aby zmysľanie a počínanie moslimov upravovala nejaká právna norma. Túto úlohu vykonalo moslimské právo - fiqh. Jestvuje niekoľko jeho verzií:

a/ hanifitská v Turecku, v Číne a Indii, b/ šáfeitská v Bagdáde, c/ málikitská v Španielsku a v Afrike, d/ hanbalitská v Sýrii a Iraku. Panuje však presvedčenie, že veriaci moslimovia zachovávajú v podstate jednotu viery.

Moslimské právo - fiqh obsahuje súbor povinností, ktoré veriacemu ukladá boží zákon (šaría) a ktoré sa týkajú (priečne) a/ práva bohoslužobného, b/ práva rodinného a spoločenského, c/ práva trestného. Celé právo sa delí (pozdĺžne) 1. na povinnosti záväzné, ktorých vykonanie Allah odmenia zanedbanie potresce 2. na povinnosti dobrovoľné, ktoré moslim môže vykonať v nádeji na zásluhy, ale ich nevykonanie nie je trestné, 3. adiaforné - malicherné, bez odmeny a bez trestu 4. zákazy (haram), ktorých prestupovanie je trestné.

3.3 OBSAH MOSLIMSKEJ VIERY

3.3.1 Božia jednosť

Základným článkom moslimskej viery je Božia jednosť:

„Lá iláha illá-‘lláh. Huva-‘lláhu ahad = Niet Boha okrem Allaha. On Allah je jediný“. Allah je stvoriteľom sveta, čo Korán prevzal z Biblie. Stvoril svet za 6 dní, pričom človek je vrcholom stvorenstva. Deň stvorenia človeka, piatok, sa stal sviatočným dňom moslimov, pravda nie všade.

3.3.2 Anjeli a džinnovia

Mohamed pozná 4 hlavných anjelov: 1. Džibríl, ktorý zjavil Mohamedovi Korán, 2. Mikáil, strážca sveta a vodca nebeského vojska, 3. Isráfíl, ktorý ohlásí súdny dceň, 4. Asráil, anjel smrti, ktorý berie posledný dych človeka. - Mimo nich je ešte mnoho anjelov, ktorí ochraňujú každého moslima a zapisujú jeho dobré i zlé skutky. Všetci poslúchajú Allaha. Len jeden ho neposlúchol - Iblís (z gréckeho diabolos) alebo Šajtán (z hebrejského Satan), ktorý sa stal vodcom démonov (džinnov).

3.3.3 Proroci a poslovia

Najvýznamnejší z prorokov sú šiesti: Adam, Noach, Abrahám, Mojžiš, Ježiš a Mohamed. Sú aj proroci druhého stupňa, známi aj z Biblie (Dávid, Jakob, Jób) a napokon proroci, ktorých poslal Allah národom v postave imáma (podľa šiitskej náuky).

3.3.4 Život po smrti

Po pochovaní zosnulého vypočúvajú anjeli a dovoľia mu dívať sa buď na raj alebo na peklo. V hrobch zostanú zosnulí až do doby, kým nepríde Mahdí, akýsi moslimský Mesiáš. Ale má prísť aj kresťanský Ježiš (Isá) a potom Isráfíl ohlásí vzkriesenie a posledný súd. Mohamed bude orodovať za hriešnikov a Allah omilostí všetkých okrem tých, čo sa mu protivili.

3.3.5 Predurčenie a fatalizmus

Predurčenie - dadar - sa zakladá na presvedčení, že nič sa nedeje bez vedomia a vôle Allaha. Každý ľudský čin a každá príhoda je už dopredu určená a nikto ju nemôže zmeniť. Túto determináciu vyjadrujú moslimovia úslovím: „Ak bude Allah chcieť - In šá‘a ‘lláh“. Táto viera vedie moslimov síce odovzdanosti do Allahovej vôle, ale aj do pasivity v praktickom živote.

3.4 MOSLIMSKÝ KULT

Moslimský kult stojí na 5 požiadavkách, ktoré sa volajú „pilieri náboženstva“:

3.4.1 Vyznanie viery

(šaháda) je krátka formulka, ktorú veriaci recitujú: „Lá iláha illá- ‘llah va Muhammadun rasúlu ‘lláh = Niet Boha okrem Allaha a Mohamed je posol Allahov“. Toto vyznanie sprevádza moslima celým životom, ba aj za hrob. Kto vysloví túto formulku aj z iných ľudí, je formálne považovaný za moslima.

3.4.2 Modlitba

(salát) hrá mimoriadne dôležitú rolu v živote moslima. Jeho povinnosťou je modliť sa päťkrát za deň. 1. modlitba je pred východom slnka, 2. je na poludnie, 3. odpoľudnia, 4. po západe slnka, 5. v nočnom čase. Kňaz (muezzín) zvoláva veriacich k modlitbe z veže (minaret) typickým hlasom v predpísanej formule („Allah je veľký“ atď.) Na túto výzvu odpovedá moslim tak, že si upraví kulticky čisté miesto a obyčajne na modlitebnom koberčeku vykonáva presné modlitebné obrady, typické nielen pokľaknutím, ale aj prosternovaním (sudžud), v ktorom sa dotkne pažami a čelom zeme. Potom sa modlí predpísané modlitby.

3.4.3 Almužna

(zakát = čistota) sa zakladá na myšlienke o znečistení majetkom tohto sveta. Z tejto nečistoty sa moslim očistí tým, že udielňa almužny všetkým, čo sú odkázaní na jeho pomoc. Okrem tejto povinnej almužny

pozná Korán aj dobrovoľnú almužnu, nazývanú spravodlivosť (sadaqa). Podľa potreby sa tieto almužny používajú nielen pre chudobných, ale aj pre svätú vojnu islamu (povestný džihád).

3.4.4 Pôst

(sijám) v mesiaci ramadán je starý arabský zvyk, Mohamed ho však rozšíril na celý mesiac a urobil ho 4. pilierom viery. V mesiaci ramadán sa musí veriaci zdržiavať celý deň všetkých pokrmov, nápojov a pôžitkov (vrátane pohlavných) od východu až do západu slnka. Po západe slnka si však smie dovoliť všetko, čo mu bolo cez deň zakázané. Obyčajne sa potom je jedlo po západe slnka večer a pred východom slnka ráno. To nie je podľa pôvodného úmyslu, lebo pri pôste malo ísť o trvalý návyk odriecť si isté veci, aby človek nemyslel priveľa na seba a aby mal čo udeliť aj núdznemu, a nie aby si po západe slnka dovolil to, čo si pred západom odriekol. Ale prax dokazuje, že to mnohí tak chápú a že toto nebezpečenstvo tu je (pr Klöcker - Twaruschka, Wörterbuch).

3.4.5 Púť

(hadž) do Mekky, ktorú by mal moslim podniknúť aspoň raz za života. Komu sa to podarí, nazýva sa hadži.

3.5 KONKRÉTNÁ ETIKA

3.5.1 Príroda

3.5.1.1 Životné prostredie

V islame sa doteraz nerozvinula obsiahlejšia diskusia o ekologických otázkach. Príčinu je treba hľadať v tom, že islamské krajiny sa zaoberajú predovšetkým s rozvojovými problémami a menej s dopadom rozvoja na život ľudí. Tieto ťažkosti tam sú, napr. nadmerné využívanie lesov, stepí a s tým súvisiace škody pri erózii, suchote, problémy so slanou vodou a pod.

V Koráne sú niektoré verše, ktoré hovoria o tom, že Allah stvoril svet, v ktorom ustanovil človeka ako svojho zástupcu (kalif), ktorý je svojmu Stvoriteľovi zodpovedný za svoju správu (Súra 26,1), čo je myšlienka, vyskytujúca sa už v židovstve a kresťanstve. Súra 7,54 hovorí: „Nerobte na zemi skazu, keď bola privedená do poriadku“. Pritom pod skazou sa konkrétne myslí na znečistenie vody a na rúbanie ovocných stromov.

Úzky vzťah medzi človekom a prírodou hlásali islamskí mystici. V najnovšej dobe iránsky učenec Seyyed Hossein Nasr ukazuje, že v ekologickej kríze sa ukazuje duchovná kríza moderného človeka, ktorému chýba skutočná kozmológia a ktorý nevie o poslednej jednote všetkého bytia (Man and Nature, 1968). Podľa pakistánskeho geografa Iqtidara Zaidiho sa tu jedná o následky morálnej krízy, pretože sa človek snažil pre svoju žiadostivosť, užívačnosť a nevedomosť maximálne vyčerpať prírodné zdroje a nemyslel pritom na následky.

Ako vidno bazíruje v ekologickej ohľade islam na myšlienke, že človek je zodpovedný Bohu za svoje správčovníctvo, a tak napriek istým čiastkovým aspektom je jeho ekologická etika orientovaná teocentricky: ochrana prostredia sa nedeje len kvôli človeku, ale najmä kvôli zachovávaní božích príkazov.

3.5.1.2 Zvieratá

Postavenie Koránu k zvieratám vidno na súde 16,5nn, podľa ktorej Boh stvoril zvieratá z dvoch dôvodov: jednak pre úžitok človeka a jednak pre svoju vlastnú slávu. Preto má človek zvieratá chrániť a nie ich trápiť. Dovoľuje ich označiť vypálenými znameniami a kastrovať, poľovanie a mučenie zavrhuje (17,39). Ale aj tu treba povedať, že Korán zdôrazňuje viacej starostlivosť Boha a menej záväzok človeka, vyjmúc zvieratá, ktoré človekovi priamo slúžia.

Tu sa jedná v prvom rade o ťavu a koňa. Predovšetkým ťava je nielen dopravným prostriedkom, ale priamo partnerom beduína na púšti. Arabčina pozná 160 mien pre ťavu, ktorá predstavuje základ existencie

pre rodinu, pravidlo sociálneho poriadku, označenie majetkového trestu i svadobného daru. Napriek tomu sa v islame nenachádza obsiahla debata o ochrane zvierat.

3.5.2 Rodina

3.5.2.1 Manželstvo

V islame je manželstvo z lásky a porozumenia samozrejmosťou. Korán vidí v ňom povinnosť pre tých mužov a ženy, ktoré sú schopné ho uzavrieť. Aj keď ide aj o duchovnú príbuznosť a zdôrazňuje sa „rahma“ - milosrdenstvo, ohľad, starostlivosť, predsa v stredobode stojí splodenie a výchova detí. Korán 4,3 pripúšťa možnosť, vziať si až 4 ženy, ale s podmienkou, že bude všetky rovnako a spravodlivo opatrovať. Pozdejší vykladači videli v tom nepriamy poukaz na jednoženstvo.

Postavenie ženy závisí od toho, ktoré oblasti v danej krajine závisia od civilného a ktoré od náboženského práva. Kde platí náboženská šaria, tam z toho vyplývajú niektoré ujmy pre ženu, takže v niektorých islamských krajinách je ešte stále polygamia. V Alžírsku a v Jemene bolo zakázané svojvoľné zahnanie ženy. V Tunisku a Turecku bolo odstránené mnohoženstvo. V iných krajinách musí prvá žena súhlasiť s druhým manželstvom manžela. V Turecku hrá ešte veľkú rolu plat za manželku.

Veľké ťažkosti vznikajú pri manželstvách muslimského partnera s nemuslimským. Muslim smie si vziať nemuslimku, lebo otec určuje náboženskú výchovu detí. Muslimka ale nesmie si vziať nemuslima z tých istých dôvodov. Pri zmiešaných manželstvách vyvstávajú tieto problémy:

- a) rôzne ponímanie úlohy muža a ženy
- b) rôzne právne podmienky pre také manželstvo (manželská zmluva, hospodárska zmluva)
- c) právne postavenie detí (právo starať sa o ne v prípade rozvodu, dedičské právo)
- d) štát, v ktorom žije manželský pár (Keď je to nemuslimský štát, je šanca na partnerský vzťah. Ak je o muslimský štát, je poslušnosť manželky samozrejmosťou. Pritom muslim očakáva, že sa jeho manželka stotožní s jeho rodinou)
- e) vedúce postavenie muža (žena musí zdieľať domov s manželom, ktorý jej môže zakázať opustiť dom, prijímať návštevy alebo vycestovať do cudziny).

Korán nepožaduje od nemuslimky prestúpenie na islam. Niekde sa muslimom ukladá povinnosť umožniť nemuslimke účasť na jej bohoslužbách. Ale muslimovia očakávajú ako samozrejmosť, že žena prestúpi na islam. Je to umožnené tým, že ju imám pri sobáši vyzve, anby recitovala prvú súru Koránu. Keď to urobí, stala sa muslimkou.

3.5.2.2 Sexualita

Napriek mnohým reformám ovládajú manželské spolužitie moslimov patriarchálne predstavy. Hoci cieľom manželstva je splodenie detí, má prísť v manželstve aj k vyplneniu sexuálnej žiadosti. Jej potlačenie by mohlo mať zlý vplyv aj na službu Allahovi. Sexuálny pud je teda hodnotený pozitívne, pokiaľ je v rámci náboženského práva, šarija. Pohlavná rozkoš niekde platí ako „predchuť rajskej blaženosti“ a mnohí moslimovia si predstavujú raj aj ako ríšu sexuálnej rozkoše. Pritom ale predmanželské a mimomanželské pohlavné vzťahy sú zakázané.

V Koráne niektoré výpovede hovoria o rovnocennosti muža a ženy, ale sú aj tvrdé verše, zdôrazňujúce mužovu nadvládu: „Keď sa bojíte, že niektoré ženy sa vzopru, potom ich napomeňte, nemajte s nimi pohlavný styk a bite ich. Keď vás potom poslúchnu, nepodnikajte už nič proti nim. Boh je vznešený a veľký“ (Súra 4,34). Tento verš sa snažili moslimskí teológovia vykladať symbolicky: Bitie je vraj „nebolestné bitie“, ktoré chce vyjadriť len nespokojnosť manžela. Alebo aj dnes vravia, že tento verš má len „historickú cenu“ (rakúsky moslim Smail Bajic‘).

Príklad toho, že sexualita je v prvom rade vecou muža, uvádza súra 2,223: „Vaše ženy sú vašim poľom, pripraveným na siatie. Chodte na to pole, kedy chcete“. Aj keď tu moslimovia tvrdia, že tým nie je vyjadrená diskriminácia ženy, je jasné, že iniciatíva tu vychádza úplne od muža, ktorý uzavretím manželstva získal právo na sexualitu. Síce aj žena má právo na sexuálne uspokojenie a môže sa rozviť

v prípade impotencie svojho manžela, ale reč je v prvom rade o práve muža na telo jeho ženy. O podobnom práve ženy sa nehovorí. Namiesto toho má manžel len právo starať sa o ženu.

3.5.3 Verejný život

3.5.3.1 Politický postoj

„Islam bol od svojho počiatku rezolútne politické náboženstvo“ (M. Klöcker). Už po svojom úteku z Mekky do Mediny sa stal Mohamed nielen vodcom náboženského spoločenstva, ale aj hlavou politického útvaru. Aj jeho nástupcovia, kalifovia, mali za úlohu spravovať nielen náboženské, ale aj politické záležitosti. Ich vzájomné boje neboli teologické zápasy, ale boje o politickú moc. Preto aj islamské náboženské právo, šarija, nemá len ustanovenia, týkajúce sa náboženských a mravných povinností, ale aj predpisov o dedičstve, rodine, národe, štáte, o sociálnej a hospodárskej etike. Preto mal vládár povinnosť vykladať a zachovávať toto právo a občania povinnosť poslúchať vládu. „Poslúchajte Boha, jeho Posla a tých, ktorí majú medzi vami právo rozkazovať“ (4,54).

Dnešný stav v tomto ohľade nie je jednotný. Sú skupiny, ktoré sa držia jednoty medzi náboženstvom a politikou. Týka sa to zvlášť moslimských fundamentalistov, ktorí sa postavili proti kolonializmu využívajúcemu svoje technické a hospodárske prednosti na hospodársky útlak. Islamský fundamentalizmus sa vyznačuje týmito znakmi:

- návrat ku Koránu ako k nesfalšovanej vieroučnej základni
- návrat k prvotnému islamu, v ktorom bola jednotná „umma“, islamská pospolitosť,
- zriadenie islamskej spoločnosti, v ktorej platí šarija vo všetkých životných oblastiach,
- zdôraznenie rovnosti všetkých veriacich a jedinosti Boha,
- odpor proti sociálnemu modernizovaniu, západnej nemorálnosti a nekultúre, ale nie proti technologickým a ekonomickým novotám.

3.5.3.2 Práca

Podľa islamu je každá práca človeka bohoslužnou, pokiaľ nie je zakázaná. Preto práca nie je teologickou témou. Islamskí pozorovatelia preto kritizujú skutočnosť, že islam v stredoveku priniesol síce kultúrne výtvarné, ale v ekonomickom ohľade viedol k stagnácii. Otázkou je, či to nezapríčinilo falošné dôverovanie v Božiu moc. Preto islamskí aktivisti propagujú od začiatku nášho storočia pracovný étos. Pre Rašida al-Baraviho (Egypt) je práca povinnosťou každého schopného muslima. Štát musí im prácu zaisťovať a zakázať vykorisťovanie slabších, prácu detí a ťažkú prácu žien (podľa súry 7,42). Podľa Iránca Mehdi Bazargana bude spoločnosť dobrá vtedy, keď „všetci budú odstupňovaní podľa toho, čo urobili“ (súra 6,132). V mnohých islamských krajinách vznikajú preto odborové zväzy podľa západného vzoru a majú aj úspechy.

Islam nepozná oficiálny deň odpočinku. Židovskej sobote alebo kresťanskej nedeli ešte najviac zodpovedá piatok, deň modlitby islamského spoločenstva. Predtým sa v piatok zatvárali obchody len kvôli modlitbe, dnes je tendencia zavierať ich vôbec. Mehdi Bazargan kritizuje muslimov, ako sa chovajú, keď majú voľno. Naproti tým, ktorí sa pýtajú, ako voľno prispieva k odpočinku a tvorivosti muslima, záleží fundamentalistom viac na tom, ako sa nedovolené zamestnáva, napr. pitím vína a alkoholu vôbec, hazardnými hrami, tancom a hudbou.

3.5.3.3 Sociálne pomery

Boh je v Koráne ako majiteľ všetkého bohatstva, ktoré zveril ľuďom pre život. Preto sa žiada od bohatých, aby ako Boží služobníci dali podiel chudobným na svojom majetku. Ako sociálny záväzok sa často spomínajú almužna (sadaqa) a daň (zakat), ktorá je jednou z 5 základných povinností. Dobrovoľná obeť sa v Koráne nechváli, ale hovorí sa o tom, že bohatstvo je pre vieru nebezpečné (30,28. 89,2. 90,6), lebo majetok je pominuteľný (18,44. 27,36. 57,19).

Povinná daň, zakat, vznikala za situácie beduínskej spoločnosti a neskôr už nestačila potrebám. Preto ju zvyšovali podľa nových potrieb, proti čomu sa však majetní postavili. Pretože ale patrí k „piatim stí-

pom“, stala sa symbolom sociálnej spravodlivosti a spravodlivého rozdelenia majetku. Moslimskí teológovia sa snažia interpretovať verše z Koránu na pozadí sociálnych programov.

Naproti nim žije v mystických kruhoch islamu myšlienka dobrovoľnej chudoby. Často vznikala z protestu proti sociálnym pomerom, ktoré stáli v protiklade k teokratickým ideálom islamu. Je však treba sa kriticky pýtať, či práve tieto asketické úniky zo sveta neprispeli k tomu, že v širokých kruhoch obyvateľstva sa nepodnikol pokus zmeniť nespravodlivé majetkové pomery.

3.5.3.4 Mierový postoj

Islam obsahuje prvky pokoja i vojny. Treba najprv povedať, že boje o rozšírenie islamských štátov sledovali hospodárske a politické ciele a neboli misijným rozširovaním „ohňom a mečom“. Pojem „džihád“ sa nachádza v časoch, keď ešte nebola reč o vojnách. Sám slovesný kmeň g-h-d ukazuje na spoločenské nasadenie a „džihád“ teda znamená úsilie, námahu, nasadenie. Neslobodno ho užívať v zmysle „svätá vojna“ - to vyjadruje slovesný kmeň q-t-l = zabiť, a substantívum qital = boj, vojna. Pritom to mal byť obranný boj len proti útočníkovi, a to nie z materiálnych dôvodov, ale pre slávu Allaha.

V protiklade k týmto prvotným intenciám nadobudol džihád po Mohamedovej smrti inú hodnotu. Boje o moc dostali „náboženské posvätenie“ a boli vyhlásené za „nasadenie“ - džihád“ - podobne ako kresťanské krížové výpravy. V moderných dobách sa z džihádu stal boj proti koloniálnym mocnostiam, proti nespravodlivým panovníkom, za obnovu na hospodárskom, politickom a kultúrnom poli. Násilie sa potom pokladá na nutné zlo. Dejiny muslima naučili, že „náboženský vývoj islamu bol často doprevádzaný politickými úspechmi“ (M. Klöcker). Preto sú moslimovia pripravení dosiahnuť náboženské ciele násilnými prostriedkami.

K prvkom, ktoré prekážajú agresii, patrí to, že pokoj je pre islam normálny stav a vojna len výnimkou. Aj slovo islam sa môže odvodiť od koreňa s-l-m, ktoré znamená „byť istý, pokojný“. Moslimský pozdrav je „Pokoj ti - salam alejchem“. Islam toleruje židov a kresťanov ako „náboženstvá knihy“.

Naproti tomu sú tu aj prvky, ktoré podporujú agresiu, najmä v krajinách Stredného východu, kde je nahromadené mnoho hospodárskych a politických problémov. Keď vystúpia vodcovské osobnosti a vidia ich príčiny v „západnej záplave“ a v „hroziacom sionizme“, potom váľajú zodpovednosť za vlastné chyby na druhých a to má za následok agresiu voči nepohodlným cudzincom. Situáciu sťažuje aj to, že veľká časť islamského obyvateľstva sú analfabeti, a tak informácie sa nedajú dostatočne kontrolovať, čo uľahčuje propagandu populistických prúdov.

4. ŽIDOVSTVO (JUDAIZMUS)

Z prvej časti Biblie, Starej zmluvy, vychádzajú dve náboženstvá, a to židovstvo a kresťanstvo, a to tým, že si túto posvätnú knihu o minulosti národa Izrael interpretovalo každé po svojom. Pozrieme sa postupne na tieto dve chápania starozmluvnej zvesti. Najprv ako je to v židovskom poňatí.

4.1 ZÁKLADNÁ IDEA

4.1.1 Povolávajúci Pán

Na začiatku dejín izraelského národa stojí Jahve, Boh, ktorého meno prekladáme od cyrilometodských čias ako Hospodin či s grécho - rímskou tradíciou ako Pán (Kyrios - Dominus). On stojí na začiatku tohto plánu a sleduje jeho napĺňanie. SZ to Izraelu pripomínala, aby si nenamýšľal, že si ho Boh vyvolil preto, že by bol väčší alebo lepší ako iné národy, ale proste preto, že Boh „ich miloval a že splnil prísahu ich otcom“ (5M 7,7n). Na druhej strane nemal Izrael prepadnúť pocitu beznádeje v pohľade na silnejšie národy: „Neboj sa ich! Dobre pamätaj na to, čo urobil Hospodin faraónovi a celému Egyptu... Tak urobí Hospodin všetkým národom, ktorých sa bojíš“ (5M 7,17nn).

Tu je aj vysvetlenie faktu, že celý tento projekt nestroskotal už hneď pri prvom členovi tejto reťaze, pri Abrahámovi. Ved' ten sa na Boží pokyn vydal z Babylónie na dlhé „dobrodružstvo viery“ už ako 75 ročný a ešte ako 100 ročný nemal syna, hoci mal zaslúbenie, že jeho potomstva bude ako hviezd na nebi (1M 12. 15. 21). A tu je aj vysvetlenie skutočnosti, že tento národ je tu aj po štyroch tisícoch rokov a nestratil sa v priepadlisku dejín napriek strašným kataklyzmám histórie.

4.1.2 Vyvolený národ

Hlboko v srdci Izraela je zakorenená viera, že on je vyvoleným ľuďom a že jemu patrí budúcnosť. Boh mal s ním veľké plány ohľadne sveta, ale aby ich Izrael mohol splniť, musel mať toto vedomie, že nie je tu sám zo svojej vôle a zo svojho nápadu a že uprostred iných národov má svoje miesto, „zasľúbenú krajinu“. Zem, krajina hrá v jeho dejinách mimoriadne dôležitú úlohu. Izrael neutekal do neba, zostal na zemi a nárokoval si ju. Mal pospolitosť, rodinu a dobytok a to všetko chcelo jesť a Izrael bol nútený držať sa aj materiálneho zabezpečenia.

Je dôležité si tu pripomenúť fakt, že tu nemáme do činenia s mýtmi a rozprávkami, ale s tvrdou dejinnou skutočnosťou. Rozprávania svätopiscov SZ môžu byť štylizované a istým spôsobom za istým účelom prifarbené. Ale sú to správy o histórii a nie o mytológii. To nie je rozprávka, to sa stalo. Môžeme ísť dnes do Izraela a tam to vidieť, hmatať, počuť.

Základnou udalosťou v dejinách Izraela je vyvedenie z Egypta. Do tejto zeme sa Izrael dostal pod tlakom dejinných ťažkostí a v nej sa rozmnožil tak, že to Epyťania považovali za ohrozenie svojej národnej existencie. Po mnohých útrapách a takmer fyzickej likvidácii Izrael vyšiel z Egypta a po 40 ročnom putovaní púšťou sa dostáva do Kanaánu, zaslúbenej krajiny. Tam napodiv vyhráva boj o priestor, a to aj v zápasoch s mocnejšími národmi ako je sám. Niektoré národy má zakázané napadnúť, ktoré sa k nemu zachovali priateľsky, ale iné atakuje a likviduje.

Z dnešného hľadiska by sme mohli protestovať v humanistickom duchu. Ale tak sa vtedy žilo a robilo. Izrael keď chcel politicky a nábožensky prežiť, musel likvidovať iných. Je to tribalistické ovzdušie, niečo ako „žer, lebo ťa zožerú“ a Izrael sa musel tomu prispôbiť. Túto jeho prax nesmieme vytrhnúť z kontextu onej doby. Dnes by bola isteže absurdnou a museli by sme ju odsúdiť tak, ako odsudzujeme vyhladzovacie kmeňové vojny v Afrike, Ázii i Európe. Ale vtedy to bolo bežné a Izrael podľa toho jednal.

4.1.3 Zmluvné spoločenstvo

Izrael ako vyvolený národ požíval zrejme výhody, ktoré nám dnes môžu aj vadit'. Ale malo to aj svoj záväzok, ktorý vyvažuje všetky tieto výhody. Je to ľud zmluvy. Exodus (východ z Egypta) našiel svoje doplnenie v Zákone na Sinaji. Zákon - to je druhá polovica základného dáta izraelskej totožnosti. V krátkej forme ho máme v tzv. Dekalogu, v Desatoru (2M 20 5M 5). Zase: Nie je to iba požadovanie. Začína sa predsa slovami: „Ja som Hospodin, tvoj Boh, ktorý som ťa vyviedol z Egyptskej krajiny, z domu otroctva“ (2M 20,2). Prv než Boh niečo žiada, najprv všetko dáva. Izrael sa stal slobodným národom.

Ako taký je však zmluvne zaviazaný plniť zo svojej strany príkazy zmluvy podľa Dekalogu (jestvujú jeho 3 delenia, pridžžame sa starocirkevného). Niektoré z nich sa týkajú jeho povinností voči Bohu:

1. Nebudeš mať iných bohov okrem mňa
2. Neurobíš si vyrezávanú modlu
3. Nebudeš brať meno Hospodina nadarmo

Ostatné prikázania sa týkajú druhého človeka:

4. Pamätaj na sobotňajší deň, aby si ho svätil
5. Cti svojho otca aj svoju matku
6. Nezabiješ
7. Nescudzoložíš
8. Nepokradneš
9. Nevyslovíš krivé svedectvo voči svojmu blížnemu
10. Nepožiadaš

Záväzky zmluvy sú nielen v tejto krátkej forme, ale aj v trochu širšej forme tzv. knihy zmluvy (2M 20-23), zákona svätosti (3M 17-27) a Deuteronomistického zákonníka (5M 12-26). Ale od 2M až do 5M sa nájde mnoho predpisov a nariadení, ktoré sa týkajú jednotlivca i spoločenstva, muža i ženy, kráľa i služobníka, kultu i zamestnania, pokoja i vojny, človeka i zvieraťa, vdovy a siroty.

4.1.4 Poslanie ľudu zmluvy

Ako ľud zmluvy mal byť Izrael nielen služobníkom Boha, ale aj pomocou iným národom. Ozvalo sa to hneď na úsvite jeho dejín, pri praotcovi Abrahámovi: „Urobím ťa veľkým národom, požehnám ťa a tvoje meno zvelebím, tak sa staneš požehnaním...a v tebe budú požehnané všetky čel'ade zeme“ (2M 12,2n). V Abrahámovom živote sa z toho málo uskutočnilo, ba aj pri exode a obsadení zeme, v obmedzenej miere v kráľovskej dobe (1Kr 8,41nn). Zato sa to potom vynára pri prorokoch 8. a 7. st. Z nich Izaiáš má takéto proroctvo: „V posledných dňoch... pohnú sa k nemu všetky národy. Bude súdiť medzi národami, takže si z mečov ukujú pluhové radlice a z kopijí vinárske nože. Národ nepozdvihne proti národu meč a nebudú sa priúčať vojne“ (Iz 2,1-4).

Je to „centripetálna misia“ Izraela, ale s mohutnou silou o Izraelu ako „tvorcovi pokoja“. Ešte raz to Izaiáš zopakuje v 19,19nn: „V ten deň Izrael ako tretí s Egyptom a Asýriou bude uprostred zeme požehnaním, ktorým ich urobil Hospodin vojov slovami: Požehnaný buď Egypt, môj ľud, i Asýria, dielo mojich rúk, a Izrael, moje dedičné vlastníctvo“. O misii budúceho kráľa hovorí Izaiáš 49,6, že bude záchrancom nielen Izraela, ale aj „svetlom národov, aby moja spása siahala až po koniec zeme“. Preto aj cudzinec a eunuch majú šancu: „Tým dám vo svojom dome meno lepšie ako sú synovia a dcéry“ (Iz 56, 1-8. pr 42,6).

4.2 DEJINY MYŠLIENKY

4.2.1 Klasika a kráľovstvo

Do klasického obdobia možno zaradiť obdobie patriarchov (Abrahám, Izák, Jákob, Jozef), obdobie exodu a putovania (Mojžiš), obdobie obsadenia krajiny a usadenia sa v nej (Jozua, sudcovia). Historicky ide o čas medzi 2100 a 1000 a.C. Ideologicky je to doba radikálnej poslušnosti u praotcov, kodifikovania záväzku v zmluve na Sinaji prostredníctvom Mojžiša a dobrodenia zmluvy pri prevzatí zaslúbenej krajiny a pri jej správe pomocou charizmatických vodcov (sudcov).

Kráľovstvo sa začalo prvým kráľom Saulom (cca 1050) a trvalo cez rozdelenie jednotného kráľovstva na Severnú ríšu (Izrael) a Južnú ríšu (Júda) cca 930 a.C. až po pád Severnej ríše a asýrske zajatie 722 a.C. a po pád Južnej ríše a babylonské zajatie 586 a. C. Ideologicky ide o adaptáciu myšlienky zmluvy v nových podmienkach kanaánskeho prostredia s jeho vegetačným kultom a kráľovskou božnosťou. Po kráľovskej suverenite poškľoval už prvý kráľ Saul, ktorý preto padol. Najlepšie si tu počínal Dávid (cca 1000 a.C.), ktorý nie je aj bez vážnych previnení, ale ktorý sa vedel aj kajať, t.j. uznať suverenitu Boha zmluvy. Stal sa tak príkladným izraelským kráľom a vzorom pre kráľa budúcnosti, Mesiáša, „syna Dávidovho“. Jeho syn, Šalamún (970-930 a.C.), bol najslávnejší, ale aj najosudnejší kráľ, lebo sa prispôbil pohanským ideám a otvoril im dvere do Izraela. To hneď po ňom malo za následok rozdelenie kráľovstva.

V Severnom kráľovstve táto idea prispôsobenia sa mala otvorené dvere, a to tým viac, že sa tu hlavným mestom stala Samária, ktorá nemala chrám pre Boha zmluvy. Muselo si vytvoriť nové svätyne, ba za kráľa Achaba (cca 870-850 a.C.) zaviedlo pohanský kult Bála a Astarty ako štátne náboženstvo. Tento vegetačný kult mal osudné následky pre mravný život (chrámová prostitúcia!) i pre poníženie úlohy kráľa (suverén bez mravnej kontroly - Nábotova vinica!). Po istých pokusoch na jeho odstránenie sa už Severná ríša nespamätala a podľahla Asýrii.

V Južnom kráľovstve tomuto pokušeniu odolávali trochu dlhšie. Boli tu niektorí vynikajúci kráľi, ako napr. Uziáš, Ezechiáš, Joziáš (medzi 800 a 600 a.C.). Avšak aj tu sa prevalila infekcia zo severu pomocou príbuzenstva so severnými kráľmi. Túto skazu sa usilovali odstrániť tzv. proroci, z ktorých je najznámejší Izaiáš (cca 740-680 a.C.). Ukazovali na skazu duchovnú, hospodársku i politickú, ktorá má prameň v tom, že kráľovstvo prestáva byť zmluvne viazané a prepadá odsúdeniu. Predpovedali jasne pád ríše (Iz 22. 24. 29. Jr 1. 9. atď.), ktorý aj skutočne nastal pod náporom Babylona.

4.2.2 Obdobie poexilné

Po premožení Babylona dáva perzský kráľ Kýros možnosť navrátiť sa Židom do vlasti, a tak sa zajatci vracajú pod vedením Ezdráša a Nehemiáša (cca 540-460 a.C.). Podarí sa im vybudovať chrám, opevniť mesto a politicky urobiť z Judska samostatnú provinciu Perzskej ríše. Ideologicky je tu začiatok judaizmu, t.j. smeru, ktorý správne uvidel, že príčinou národného nešťastia bolo porušenie sinajskej zmluvy a východiskom tu bude jej dodržiavanie. Chceli to dosiahnuť tým, že sa oddelili od pohanských národov a že započali rozpracovávať platnosť Zákona do najmenších podrobností. Tu je začiatok hnutia farizejov (peruším = oddelení), ktoré legitímne zdôraznilo myšlienku oddelenia, ale zabudlo na misijné poslanie Izraela a práve rozpracovaním Zákona sklzávalo hojne do formálnosti a zabúdalo na princípy. Oprava mohla prísť zo strany saddukajov, ale tí boli liberálne naladení a prispôbili sa okolitým mocnostiam. To bolo aj dôvodom, prečo si tieto dve strany podali ruky a postavili sa proti Ježišovi.

Politicky sme v období helenizmu, ktorého nápor sa Židom podarilo odraziť. Antiochos IV. Epifanes (cca 170 a.C.) dal príčinu k tzv. makabejskému povstaniu (Júdas, Jonatán a Šimon Makabejskí), ktoré malo za výsledok nové založenie židovského kráľovstva (okolo r. 100 a.C.). Koniec mu urobil rímsky cisár Pompeius, ktorý r. 63 a.C. dobyl Jeruzalem. Kráľi fungujú naďalej, ale pod kontrolou Ríma (Herodes Veľký a iní). Nešetným zachádzaním podnietili Rimania tzv. židovskú vojnu, ktorá sa skončila pádom Jeruzalema (r. 70 p.C.), ktorý dobyl Títus. Boli ešte dve povstania, ale v nich bol Jeruzalem definitívne zničený a stal sa pre Židov neprístupným (135 p.C.).

4.2.3 Obdobie rozptýlenia

Po páde Jeruzalema Židia sa rozptýlili v Rímskej ríši, prežili aj jej pád a rozšírili sa behom aj do ďalšej Európy. Vytvorili židovské kolónie v Rusku a Poľsku, v Nemecku a Španielsku a v novoveku aj v Amerike. Vo svete sa nadanej rase darilo striedavo: raz sa dostala hore, raz musela strpieť útlak, ba až nenávisť v tzv. pogromoch. Všetko to vyvrcholilo za 2. svetovej vojny, keď nacisti vyhladili v koncentračných táboroch niekoľko miliónov Židov (holokaust).

Tí však už koncom min. st. založili Sionistický zväz (Basel 1897), ktorému sa za pomoci Angličanov a Američanov podarilo založiť štát Izrael (1948), a tak aspoň čiastočne zozbierať rozptýlený národ. Že sa Židia počas temer 2 tis. rokov nestratili a nerozplynuli medzi ostatnými národmi, ba že s nimi neskoncoval ani nacistický holokaust (holokaustia = celková obeť, celopal v židovskej bohoslužbe), možno považovať za „ôsmu div sveta“, ba možno za div sveta vôbec a pravdepodobne za jediný praktický dôkaz Božej existencie.

Ideologicky v tomto období nastáva jednak uzákonenie kánonu SZ (Jamnia 90 p.C.), jednak zozbieranie spisov, ktoré rozpracovávali predpisy Zákona. Vznikali už dávno predtým, ale zozbierali ich pred r. 500 ako Talmud. Je to rozsiahle dielo, typicky kazuistické, ktoré v snahe po podrobení Bohu všetkého - času, života, slov, čistoty atď. - zachádza do nepochopiteľnej minucióznosti a napokon do formalizmu. Treba však dodať, že dnešný štát Izrael je sekulárnym štátom ako každý iný, ktorý neprijal židovské náboženstvo za štátne a že židovstvo sa v ňom prejavuje viacej ako nacionálna a politická záležitosť.

4.3 ZÁSADY ETIKY

4.3.1 Zákon - cesta života

Ako chápali Židia Zákon, uložený v Mojžišových knihách, možno vidieť zo Ž 119, ktorý v 176 veršoch (8 veršov na každé písmeno hebrejskej abecedy) velebí Zákon a jeho prikázania ako životnú náuku (tóra = naučenie): uľahčenie života, ukázanie smeru, pomoc v nejasnosti, inštrukciu v bezradnosti atď. Nepanuje tu teda názor, že Zákon zakazuje všetko, čo je pekné, ale naopak: Zákon umožňuje, znásobuje, očisťuje a udržuje život. Ak má jednotlivec a národ prežiť a bohato a šťastne žiť, musí ísť cestou, ktorú ukazuje Zákon. Dejiny naučili Žida, že Zákon je jeho život. Asi tak ako my mapu alebo turistickú príručku nepovažujeme za obtiaž, ale za jedinečnú pomoc.

4.3.2 Zneužitie Zákona

4.3.2.1 Formalizmus

Práve z veľkej úcty voči Zákonu sa judaizmus vynasnažil dať pod normu Zákona všetok čas, každý krok, každú príležitosť veriaceho Žida. Nám sa to zdá divné a nepochopiteľné, že si Židia dali toľko námahy a šli do najmenších podrobností. Odjakživa to bolo terčom výsmechu iných národov. Ešte aj Rimania, ktorí vynikali právnym cítením, sa im smiali z ich minucióznosti. Istým spôsobom je to veľkolepé a grandiózne, že sa tu našiel jeden národ na svete, ktorý tak vážne vzal záväzok zmluvy. Ale aj tu sa nakoniec prejavuje „chyba krásy“ - ľudská človečina. Židia totiž urobili nielen to, čo od nich žiadal Boh, ale urobili „nadplán“. Napr. predpisy, ktoré žiadal Zákon, predpísali aj laikom. Zákon žiadal nevyslovovať Božie meno nadarmo, oni ho nevyslovovali vôbec, alebo ho opisovali (Meno, Nebesá, Mocný a pod.). Malo to ešte aj ten dôsledok, že dôrazom na vonkajšiu stránku často strácali zmysel pre podstatu (Iz 29,13).

4.3.2.2 Záslušnosť

S tým súviselo aj to, že sa zbožnosť stala nielen vonkajšou a viditeľnou, ale aj záslušnou. Žid nosil v sebe povedomie, že nielen zachováva všetky predpisy Zákona, ale že koná niečo, čo Zákon ani nepožaduje od neho. Tento nadvýkon, nadplán mu dal pyšné vedomie, že v podstate odpustenie od Boha ani nepotrebuje, lebo urobil ešte viacej, ako žiadal Boh. Keď aj bol partnerom zmluvy, zabudol, že zmluva nie je rovnaká, lebo k nej nešiel ako rovnocenný partner, ale ako vinník, ktorému Boh musel odpustiť. To bolo

základne proti duchu i litere Zákona. Zákon len chcel, aby Žid bol hodný Božej milosti, ktorú dostal. Žid chcel, urobiť nadplán a Božiu milosť ani nepotrebovať.

4.3.2.3 *Triumfalizmus*

To malo za následok to, že Žid žil v istom triumfalizme ohľadne svojho postavenia a najmä svojej budúcnosti. Žil v ťažkých podmienkach, ale sa utešoval, že príde zasľúbený Mesiáš, Kráľ, ktorý mu odplatí podľa jeho zásluh. Národy prídu do Jeruzalema a uznajú Hospodina i jeho ľud a budú sa mu korit'. Nie div, že keď prišiel Ježiš a nárokoval si hodnosť Mesiáša napriek tomu, či práve preto, že chcel ako Kráľ zomrieť na hriechy sveta, považovali to za bohorúhačstvo, ktoré sa trestá smrťou.

4.4 KONKRÉTNÁ ETIKA

4.4.1 Príroda

4.4.1.1 *Životné prostredie*

Východiskom pre vzťah židovstva k prírode je 1M 1,31: „A Boh videl všetko, čo učinil, a hľa, bolo to veľmi dobré“. Podobne je to v žalmoch, ktoré ospevujú Božiu moc a múdrosť v stvorení (Ž 8. 104. 148), a to práve pre jeho mnohotvárnosť a pestrosť (1M 1, 11nn). Pritom je ale človek korunou stvorenia, lebo je Božím obrazom a zástupcom. Má prírodu ovládať, ale tak, že ju bude opatrovať a chrániť. Medzi vyvoleným národom a vyvolenou krajinou jestvuje vzájomný vzťah.

Pretože človek dostal prírodu do opatery, má konkrétne príkazy: starať sa o pramene a studne (5M 6,11. Nh 9,25), o vysádzanie stromov. 3M 19,23-25 ustanovuje, že ovocie vysadených stromov sa nesmie jesť 3 roky, v 4. roku sa odvádzajú z neho desiatky a jesť sa môže len v 5. roku. Rabbi Jochanan ben Zakkai (1. st. p.C.) mal povedať: „Keď držíš rastlinu v ruke a povedia ti: Mesiáš je tu, zasad' najprv rastlinu a potom choď pozdraviť Mesiáša“. Zvláštneho významu nadobudli v Izraeli vinič a figovník. Kto vysadil vinicu a nemal možnosť zobrať z nej úrodu, bol oslobodený od vojenskej povinnosti (5M 20,6). Židia skoro spoznali aj význam pravidiel o pastve: keď ovce a kozy sa pasú na pôde s tenkou vrstvou humusu, môže to viesť k spustnutiu.

V Starej zmluve možno nájsť zaujímavé ekologické pravidlá:

- Odpočívanie polí v „roku odpustkov“ (šemitta, 2M 23,11. 34,21. 3M 25). „Rok odpočinku je pre priestor to, čo sobota pre čas. Človek sa v ňom oslobodí od zotročenia priestorom, tak ako sa vymaní každú sobotu od diktátu času“ (M. Klöcker).
- Udržiavanie čistoty vo vojenskom tábore (napr. lopatky na zahrabávanie ľudských výkalov a iné, 5M 23,10nn).
- Zákaz rúbať ovocné stromy, a to aj za vojny (5M 20,19).

Ale aj v Talmude sa na prírodu pozerá ako na niečo, čo žije a dokonca cíti a myslí. Z 5M 20,19 odvodili princíp „Nesmieš zničiť“ (bal tašít), ktorý aplikujú na ochranu celého stvorenstva. Táto formula je známa už židovským malým deťom. Preto sa rabíni starali o čistotu a zachovanie pitnej vody, takže sa v nej nesmeli prať prádlo. Ako problém sa spoznalo aj zanečisťovanie vzduchu. Nebolo napr. dovolené vybudovať maštal', farbiareň a pekárstvo v jednej budove. V suchote nebolo dovolené transportovať odpad verejnými ulicami. V spoločnom dvore nesmel byť obchod, aby obyvateľov nerušil hluk.

V stredoveku žili Židia v diaspore a šlo im o hospodárske a fyzické prežitie, takže nemali možnosť uplatniť tieto zásady v getách, ktoré im často niektoré štáty vyhradili. Ale sionizmus od zač. 20. st. ich začal v Izraeli presádzať: zalesňovali sa spustnuté polia, bažiny a pieskové polia sa premieňali na úrodnú pôdu, svahy sa vysádzali ovocnými stromami a púšte sa premieňali na ovocné záhrady pomocou modernej zavlažovacej techniky. Dnešný štát Izrael má však - ako všetky industrializované štáty - svoje ekologické problémy. Niektoré rieky a časti morského pobrežia sú zaneradené a ťažkosti sú aj s odpadom.

4.4.1.2 Zvieratá

V správe o stvorení SZ naznačuje, že zvieratá sú partneri človeka: veľké zvieratá boli stvorené v ten istý deň čo človek a Boh ich požehnal tým istým výrokom ako človeka: „Plodte sa a množte sa“ (1M 1,25). Dokonca zo začiatku boli aj zvieratá aj človek odkázaní len na rastlinnú potravu a iba po potope smel človek jesť zvieracie mäso (1M 9,2n). V mesiášskej ríši pokoja medzi človekom a prírodou majú aj zvieratá svoje pevné miesto (Iz 11,6nn. 35,9. 65,25). Podľa Hoz 2,20 kvôli človeku chce Boh uzavrieť zmluvu aj so zvieratami.

Zákaz krutosti voči zvieratám sa v židovstve berie veľmi vážne. SZ a Talmud majú niektoré ochranné ustanovenia:

- Keď niekto našiel v hniezde vtáčie mláďatá s matkou, smel si vziať len mláďatá a matku musel vypustiť (5M 22,7).
- Ak niekto uvidel osla svojho protivníka ležať pod bremenom, nesmel ho opustiť, ale mu musel pomôcť (2M 23,5).
- Kravu a ovcu nesmeli zabiť s mláďaťom v jeden deň (2M 22,28).
- Rôzne druhy zvierat sa nesmeli krížiť (3M 19,19. 5M 22,10).
- Pracujúcemu zvieratú nesmeli zaviazať papuľu, aby mohlo pri práci žrať trávu (5M 25,4).
- Pracovať v sobotu bolo zakázané a zákaz sa vzťahoval aj na zvieratá (2M 20,10).

Talmud ide ešte ďalej a ustanovuje napr., že sa človek nesmie posadiť k jedlu, kým nenakrmil domáce zvieratá (Berachot 40a). Tiež nemá držať domáce zvieratá, ak im nemôže opatriť dostatok potravy (Ketuvot 4a). Poľovačka sa posudzuje negatívne (už 1M 25,27. 10,8-12). Rabínske myslenie sa vzhľadom na zvieratá riadi zákazom pôsobiť „bolesť zvieratám“ (zaar baalej chajjim) tým, že im človek nedá potravu, alebo lekárske ošetrenie alebo im dá otrávenú vodu.

4.4.2 Rodina

4.4.2.1 Manželstvo

Pre pohľad SZ na manželstvo je príznačné, že celá jedna kniha, Pieseň Šalamúnova, je venovaná oslave erotickej radosti medzi mužom a ženou. Je to až v takej voľnosti a slobode, že prijatie tejto knihy do kánonu SZ bolo dlho sporné a nakoniec sa urobilo len tak, že sa manželská láska preznačila na lásku Boha k jeho ľudu. Pozdejšie v Talmude sa hovorí: „Kto nemá ženu, je bez radosti, požehnaní, pokoja a života“. Oslavuje sa Boh, ktorý „stvoril radosť a plesanie, ženícha a nevestu, lásku a svornosť“. Od 13. st. p. C. bola manželská láska mystikom ako obraz „zjednotenia“ božských síl, čo malo za následok radosť zo sexuálneho partnerstva a názor, že neženatý človek sa považoval za nedokonalého. Ba že človek, ktorý sa dobrovoľne rozhodne pre bezmanželský život, sa prevíňuje proti Božiemu príkazu „Plodte sa a množte sa“.

Naproti tomu židovské právo posudzuje každý sexuálny vzťah ženy s cudzím mužom ako smilstvo. Stará zmluva v tom prípade, že je svedok takéhoto aktu, má pre oboch previnilcov trest smrti. Tento trest sa však v neskorších časoch sotva robil. Keď bola žena usvedčená zo smilstva, žiadali rabínske zákony rozvod, pričom manželstvo so smilníkom bolo zakázané. Ťažkosť spočívala v tom, že aj Biblia aj Talmud povoľujú polygamiu, takže nejestvuje definícia smilstva pre muža. V novozmluvných časoch prevládala mienka, že muž môže prepustiť svoju ženu buď pre smilstvo alebo aj pre inú „neľúbosť“ (pripálenie polievky!) a vziať si inú. Ježiš to Židom vytýka, že je to vlastne zakrytá forma mnohoženstva (Mk 10,1nn).

4.4.2.2 Sexualita

Významné je, že Stará zmluva užíva pre pohlavný styk sloveso jádá - poznať: „Adam poznal svoju ženu Evu, ktorá počala a porodila Kaina“ (1M 4,1). Je to sloveso, ktoré označuje nielen zmyslové poznanie, ale aj mravné uznanie, duchovné porozumenie a osobnostné splynutie a je tak ekvivalentom odovzdanej lásky. Podľa rabínov má muž pravidelne pohlavne obcovať s manželkou a ona mu to má dovoliť. Pritom ale právo na pohlavné uspokojenie má nielen muž, ale aj žena. Počas menštruácie je pohlavný styk zakázaný a dovolený len po celkovom okúpaní (mikve). V manželstve slúži sexualita fyzickému

a psychickému uspokojeniu oboch partnerov, a to aj vtedy, keď nie je nádej na splodenie dieťaťa. Židovské deti mužského pohlavia sa museli obrezovať, t.j. z jeho penisu sa musela odrezať predkožka. Myslelo sa, že je to len nábožensky zdôvodnené, ale štatistika dokazuje, že židovské ženy majú oveľa menší výskyt rakoviny maternice ako nežidovské. To sa dá vysvetliť tým, že pohlavný úd obrezaného Žida neinfikuje natoľko pohlavné orgány ženy ako úd neobrezaného.

Starozmluvná a rabínska tradícia pozná niektoré užitočné pravidlá, ktoré varujú pred „pohanskými ohavnosťami“ (3M 19):

- Manželstvo medzi blízkymi príbuznými
- Sexuálny styk počas menštruácie a styk s cudzou ženou
- Mužská homosexualita a sexuálny styk so zvieratami
- Orgiastické výstrednosti (chrámová prostitúcia)
- Vyzývavé chovanie žien, ktoré má vystriedať cudnosť
- Úmyselné vylúčenie mužského semena mimo pohlavného aktu ako mrhanie tvorivou božskou silou.

V novšom čase tieto princípy sa len ťažko uskutočňujú, lebo Izrael je sekulárny štát a pravoverné židovstvo tvorí v ňom len malý spoločenský segment. Aj tu je problém s homosexuálmi a na druhej strane s ľuďmi bez manželstva. Ak už sú Židia nábožní, patria k liberálnemu prúdu.

4.4.3 Verejný život

4.4.3.1 Politický postoj

Izrael prešiel pohnutými politickými dejinami. Základným dátom je tu exodus z Egypta a ustavenie Izraela ako Božieho ľudu v zmluve na vrchu Sinaj. V zasľúbenej krajine sa vyvinulo kráľovstvo, ktoré však utrpelo dvakrát kolaps: raz v 6. st. a. C. s babylonským zajatím, druhý raz v 2.st. p. C., keby Židia boli rozptýlení po svete takmer na dve tisícročia. V stredoveku ich niektoré krajiny trpeli, iné im vykázali oddelené getá, alebo na nich usporiadali pogromy. Konečnú likvidáciu im pripravoval Hitler, ktorému sa podarilo vyničiť z nich niekoľko miliónov (holokaust - šoa), ale ktorý im len definitívne ukázal, že sa musia vrátiť do starej vlasti.

Už od 19. st. totiž ožívali v židovstve myšlienky na „autoemencipáciu“, ktorej dával sionistický pohyb reálne kontúry. Konkrétnu podobu to dostalo založením štátu Izrael. Vyhlásenie samostatnosti začína tým, že „izraelská krajina - erc jisrael“ je rodnou zemou židovského národa. Je to krajina, ktorá bola Abrahámovi zasľúbená a prorokmi potvrdená. Aj keď je to takto nábožensky orámované, treba dodať, že založenie štátu Izrael chcelo v prvom rade dosiahnuť politickú a nie náboženskú slobodu. V otázkach viery je Izrael neutrálny.

Týmto činom sa však problémy neskončili, len predĺžili a transformovali. Väčšina obyvateľstva štátu - asi 85% - sú Židia, ale s nežidovskými menšinami majú problémy. Zvlášť je to akútne, čo sa týka Palestíncov, potomkov biblických Filištíncov, ktorí chceli za pomoci iných arabských národov zahnať Izrael do mora. To Izrael prekazil konfliktom hneď po založení štátu a najmä „šesťdňovou vojnou“ r. 1967, po ktorej obsadil palestínske a iné oblasti, aby sa mohol brániť. Trnistá cesta k dohode vedie mnohými ťažkosťami a nevie sa, ako to všetko skončí, najmä po vražde ministerského predsedu Jicchaka Rabina, nakoňoného vyjednávaniu, a za vlády razantného Benjamina Netanjahua, ktorý sa však tiež nakoniec kloní k mierovým vyjednávaniu.

Dnešný Izrael je sekulárny štát, ale s náboženskými tradíciami. V sobotu je v krajine absolútny pokoj, vo verejných inštitúciách je rituálne rozlišovanie pokrmov (kašrut), miešané manželstvá sú zakázané, prestup na kresťanskú vieru je veľmi hatený. Obchodné záujmy však kladú medze náboženským snahám určitých kruhov, ktorých vplyv je malý.

4.4.3.2 Sociálne pomery

Pokiaľ žil Izrael v kmeňovom kolektívnom usporiadaní, nebolo v ňom tried. Platili preňho ustanovenia „knihy zmluvy“ (2M 20-23: ochrana slabých, zaviazanie bohatých k právnemu postupu, zákaz úžerných

úrokov, sabatický rok s dovolením pre chudobných užívať produkty poľa a vinice). Sociálne predpisy Deuteronomia žiadajú:

- dennú výplatu najatých robotníkov
- prístup do cudzej vinice a poľa za účelom nasýtenia
- odpustenie dlhov v sabatickom roku.

To všetko dosvedčuje narastanie chudoby. To sa ešte zväčšilo od 8. st. pr. n. l., keď vystúpili proroci nielen s náboženskou, ale aj sociálnou kritikou (Ámos, Izaiáš, Micheáš, Ezechiel). Predsa sa však bohatstvo neberie ako zásadne zlé a chudoba ako zásadne dobrá. No v žalmoch je chudobný stotožnený s nábožným, ktorého Boh časom povýši.

Povstania proti Rímu v 1. a 2. st. spôsobili narastanie chudoby najmä v mestách. Začína sa zdôrazňovať myšlienka dobročinnosti (cedaqa, chesed), čo sa stalo inštitúciou v „dani pre chudobných“. V stredoveku Moses Maimonides (12.st.) žiadal od štátu ochraňovať majetok a vytvoriť sociálnu pomoc, ale najmä takú, aby si v budúcnosti chudobný mohol pomôcť sám. „Kniha zbožných“ (Sefer chassidim) v Nemecku žiada v 13. st. prijať chudobu v duchu zbožnej rezignácie ako trest za hriechy. Vyzdvihuje však aj desiatky ako „skutky lásky“ (gemilut chassidim).

V 19. a 20. st. Židia vo východnej Európe boli nútení sťahovať sa pre masové schudobnenie, kým v západnej Európe boli začlenení do sociálneho systému tej ktorej krajiny. Židia tu bohatli, ale mnohí z nich boli známi ako veľkí filantropi (Sir Moses Montefiore, Edmund de Rothschild, Baron Maurice de Hirsch). Usilovali sa o to, „aby sa jednotlivec stal pracujúcim človekom, ktorý by sa ináč musel stať prijímateľom almužien“. Štát Izrael sa od r. 1953 usiloval vybudovať sociálny systém vedúci k blahobytu, a to aj v priemysle aj v poľnohospodárstve s jeho družstevným hospodárením v qibucoch. Lenže tento systém je už nenáboženský a viacej ekonomický, ako to už bolo aj u zakladateľa sionizmu Theodora Herzla (1860-1904).

4.4.3.3 Mierové úsilie

Hebrejské slovo pre mier, šalom, je príbuzné s arabským slovom salam. Oboje znamená „byť celý, zdravý, nerušený“. Stalo sa nielen pozdravom Izraela, ale aj najvrúcnejším prianím a očakávaním budúcnosti, kedy má prísť Mesiáš ako „knieža pokoja“ (Iz 9,6). Židovská etika preto odmieta násilie a nenávisť. Riaď sa príkazom Tory: „Miluj svojho blížneho ako seba samého“ (3M 19,18). Pritom sa pod blížnym rozumel Žid, ale do istej miery aj cudzinec (3M 19,33. 5M 10,18n). Táto láska však môže znamenať podľa rabínov aj ochranu ohrozeného ľudského života a prekazenie vražedných úmyslov. „Ochrana života, pikkuach nefeš, predstavuje situatívnu povinnosť. V prenesení na národ to v prípade útočnej vojny môže vyžadovať aj vojenskú obranu“ (M. Klöcker). Alebo - ako to bolo vo vojne r. 1967 - aj vojenský útok, ktorý prekazi likvidačný útok druhej strany. Je otázne, či sa tieto praktiky dostali vyššie nad zásadu „oko za oko, zub za zub“.

V tomto ohľade je tu stará tradícia „vyhladzovacích vojen“, ktoré viedol Izrael po svojom exode z Egypta a po zaujatí zaslúbenej krajiny. Boli to obranné boje, ale v niektorých prípadoch aj vykonávanie Božej spravodlivosti proti národom, ktoré sa proti Izraelu previnili. V nich sa používala pre nás cudzia krutosť, keď boli pozabíjaní nielen bojovníci, ale všetko obyvateľstvo, vrátane žien a detí (Joz 6,21. 1Sam 15,3 a iné). To sa môže rozumieť len na pozadí vtedajších všeobecne platných zvyklostí a podľa zásady milovať blížneho a nenávidieť nepriateľa. Proti tomu potom mohutne protestoval Ježiš svojou láskou k nepriateľom.

5. KREŠŤANSTVO (KRISTIANIZMUS)

Zo Starej zmluvy vychádza okrem židovstva aj kresťanstvo, a to tým, že ju nanovo interpretuje.

5.1 ZÁKLADNÁ IDEA

Za základnú ideu a hermeneutický kľúč kresťanstva možno považovať Ježišovu zvesť o kráľovstve Bohom a jeho povedomie o tom, že je autorizovaným kráľom tohto kráľovstva.

5.1.1 Paradox kríža

5.1.1.1 *Obet' za vinných*

Boh je kráľ, ktorého Ježiš poslúchal. Bola tu vina, ako ju odstrániť? Obet'ou života. Dáto musí za to platiť. Ježiš sa postavil do čela ľudstva, ktoré rebelovalo proti Bohu, a to práve v jeho najvyhrotenejšom vydaní zbožných ľudí. Ako oslobodil týchto väzňov? Tak že sa sám stal väzňom a zomrel na ich mieste - ako Matka Alžbeta. Radikálna identifikácia. - Zomrel nie preto, že musel, ako obeť osudu a protivníkov, ale preto, že chcel a že to bol jeho životný program.

5.1.1.2 *Kráľ kráľovstva*

Tým sa ale považoval za autentického Záchrancu, ktorý splniol základný Otcov úmysel o záchrane človeka. Preto je prorokovaný a čakaný Mesiáš. Syn v poslušnosti, Syn aj v autorite. Otázka Boha sa stala otázkou Ježiša. Kto nešiel s ním, nešiel automaticky s Bohom. Syn človeka - trpiaci je Syn človeka ako kráľ kráľovstva. Otec dal všetko do rúk Syna. Má každú moc na nebi aj na zemi. To je zmysel vzkriesenia: Ospravedlnenie poslušného.

5.1.2 Paradox služby

5.1.2.1 *Vezmi svoj kríž*

Ježiš žiadal nasledovanie - robenie tej istej cesty. Nie v tom, že trpíme za celé ľudstvo, ale v tom, že radikálne poslúchame a nenárokujeme si práva tak ako ten, čo nesie kríž na popravisko a ktorý už nemá iné právo, len právo zomrieť. To má dôsledok v bytí pre iného a v láske aj k nepriateľom. Milovať znamená preniesť stred záujmu zo seba na iného, a to nehodného. Je to človek, ktorý kapituloval a prestal byť sebou. Miluje Boha a dokazuje to na blížnom.

5.1.2.2 *Nový človek*

To je nielen príkaz, lebo Ježiš pri stretnutí vytvoril nového človeka. Najprv v tom, že mu odpustil. Nie pri poslednom súde, ale už tu na zemi. Človek je vinný svojou sebeckosťou, ktorá má mnoho tvárí. Ale Boh mu odpustil, lebo to ľutuje, keď ide za Ježišom. On nechce zbožnosť, ale kajúce srdce, ako čo Peter zaplakal nad sebou. Je priateľom hriešnikov, nie zbožných.

5.1.2.3 *Pravda a nie herectvo*

To urážalo zbožných, že Ježiš odstraňoval formalizmus. Židia dali na literu a kazuistiku, Ježiš naliehal na srdce a lásku k Bohu. Nie kultické očistenia, ale vnútro človeka, zmýšľanie, motívy a ciele. Hypokrisis pokladal za jeden z najväčších hriechov, lebo to je herectvo, nie realita.

5.1.3 Obnova sveta

5.1.3.1 Obnovený ľud

Ježiš vytvoril novú spoločnosť tým, že dal spolu obnovených stroskotancov. Pomohol im, že im odpustil viny, že ich uzdravil na tele. Dal im poslanie, aby išli a získavali mu ľudí za učeníkov (Mt 28).

5.1.3.2 Obnovená zem

Ježišovým zámerom bola obnova celej zeme. Cirkev je len anticipácia budúceho sveta. Veriaci lásku šíria a obeťou vyhrávajú. A v nej ukazujú na metódu výhry. Kto stratí svoj život, vyhrá ho. Čo je záloha, má dostať plnú mzdu. Ale pri dokonaní vekov“ má byť všetko obnovené. Máme výhľad a nádej, takže náš život nie je cesta k hrobu, ale cesta na svadbu. Príde nový svet, keď Boh bude Otcom ľudstva, ktoré vytvorí novú rodinu v obnovenom svete.

5.2 DEJINY IDEY

5.2.1 Novozmluvná doba

Už v rámci NZ prišlo k presádzaniu idey kráľovstva Božieho a Ježiša ako Pána. Najprv bojoval Pavol s judaistami, ktorí chceli, aby sa obrátení pohania stali najprv Židmi pomocou obriezky, začali zachovávať Mojžišov Zákon a na tom základe aby sa považovali za učeníkov Kristových, kresťanov (doslova „kristovcov“). Pavol bol proti tomu, lebo (ideologicky) považoval Mojžiša za služobníka Božieho a Ježiša za Syna Božieho. Ježiš je mu autentický Zjaviteľ a Pravda sama; (eticky) vychádzal z toho, čo urobil pre človeka Boh a nie z toho, čo pre Boha urobí človek. Boh povedá, človek odpovedá. Má sa stať hodným milosti, ktorú dostal, ale nemá sa snažiť, aby si konaním milosť zaslúžil, lebo už by Boh nedával milosť, ale podlžnosť.

O niekoľko desaťročí aj tieto správne zásady sa pokazili, lebo niektorí paulinisti si mysleli, že spoliehať sa na milosť znamená nič nerobiť. Preto potom znamená Jakub isté vyrovnanie a privedenie problému skutky a viera na správnu mieru. Je treba sa spoliehať na Boží skutok, a to vierou. Ale je treba túto vieru dokázať aj v živote činmi lásky, lebo tak ako je telo bez ducha mŕtve, tak je mŕtva aj viera bez skutkov. Príklad: Keď mám zápal, nevychodím ho ani nevybehám, musím ísť k lekárovi a ležať. Ale keď ma lekár uzdravím, nesmiem zostať ležať, lebo dostanem zápal z ležania. - To bolo aj v úmysle Pavla, ktorý hovoril o „viere pôsobiacej skrze lásku“ (G 5,6).

5.2.2 Ponovozmluvná doba

Mimo judaizmu mladé kresťanstvo muselo podniknúť veľký zápas s tzv. gnosticizmom. Bol to spiritualistický smer, ktorý kládol veľký dôraz na to poznanie (gnósis), že človek je vo svojom duchu iskrou božského svetla. Túto iskru je treba len rozplameniť a tak stúpať do neba k večnému svetlu a tým sa stať božskými, či priamo mať účasť na božstve. Pomáha nám pritom aj Ježiš, ale aj iní kultúri hrdinovia, takže Ježiš je nie jediný Pán, ale len jeden z mnohých pánov.

Tento smer sa vynoril už za Pavla a najmä ku koncu 1.st. za Jána, ale rozvinul sa až v 2. a 3.st. Následky pre etiku boli katastrofálne. Gnosticizmus tvrdil, že duch človeka je dobrý a telo je zlé, „hrob duše“ (sóma - séma = telo - hrob). Keď je náš duch v poriadku, na našom tele nezáleží. Preto je možné dopúšťať sa aj lakomstva, aj cudzoložstva, aj iných hriechov, lebo to sa týka len tela a duch je oddaný Bohu. Na druhej strane to viedlo k askéze: keď je telo zlé, potom ho treba obmedzovať v jeho žiadostiach pomocou zdržania sa od jedla, sexu, majetku, styku s ľuďmi a pod.

Kresťanstvo ťažko zápasilo s týmto spiritualizmom, ale vyhralo nad ním, lebo sa držalo biblického poňatia antropológie, podľa ktorého deliaca čiara nie je medzi zlým telom a dobrým duchom človeka, ale medzi dobrým Bohom a porušeným človekom s jeho telom i duchom. Z toho človeka však Boh robí nového človeka.

5.2.3 Ortodoxné kresťanstvo

Kresťanstvo vstúpilo do sveta, ktorý mal svoje kultúrne dejiny a muselo hľadať svoje miesto v tomto prostredí. Gnostické idey odmietlo. Ale zato muselo si pripraviť myšlienkové kategórie na vyjadrenie svojho posolstva. Tie mu poskytol v prvej fáze iný spiritualizmus, platonizmus či novoplatonizmus.

Pre kresťanstvo na východe najmä tento spiritualizmus sa ukázal smerodajným, aj keď jeho vplyv na západné kresťanstvo je tiež znateľný. Preto sa východné kresťanstvo orientovalo nie na to, čo Boh urobil a robí, ale čo Boh je (ho ón - ten jestvujúci); nie na tom, čo človek verí a robí, ale čo premýšľa a medituje; nie ako Ježiš nasleduje, ale ako sa do neho mysticky ponára; nepozera na Ježiša, ktorý zomrel na kríži, ale ktorý tajomne vstal. Preto sa hlavným sviatkom tam stali nie Vianoce, nie Veľký piatok, ale Veľká noc. Prízvukovalo sa nie natoľko myslenie a jeho teológia, nie organizácia s právom a podriadením, ale modlitba, stíšenie, hĺbanie, sloboda, láska. Kto sa k tomu nehlásil, o tom hovorili, že porušil vieru. Mali to vedomie, že oni veria správne a že sú teda pravoverní - ortodoxní (orthé + doxa = pravá mienka, viera. Teda pravoverní, nie pravoslávni).

5.2.4 Katolícke kresťanstvo

Západné kresťanstvo sa zase viazalo na tradíciu rímskeho práva a zmyslu pre organizáciu, poriadok, myslenie. Nezabudlo, že človek má aj cit, ktorým sa môže mysticky ponárať do tajomstva Božieho konania. Augustín sám vo svojich Vyznaniach je svojím druhom mystikom. Ale nezabudol, že musíme nielen meditovať, ale aj myslieť a jednať a mať štruktúry a organizáciu. Kristus vstal, ale je tu človek, egocentrický, ktorý je porušený nielen v jednotlivých priestupkoch, ale vo svojej celej orientácii. Tu len milosť môže oslobodiť a niečo vykonať.

Rímske právne myslenie však začalo prenikať v hojnejšej miere po Augustínovi, a to najmä zdôrazňovaním záslužných skutkov človeka a nárokmi rímskeho biskupa na primát medzi ostatnými. Najmä toto druhé vadilo kresťanom na východe a preto okolo r. 1050 prichádza k rozdeleniu kresťanstva na ortodoxné a katolícke.

Katolícke kresťanstvo sa vyvíjalo ďalej a malo vynikajúcich zástupcov medzi teológmi (Tomáš Akvinský) i medzi pápežmi (Innocent III). Chcelo chápať realitu v jej celku (kath' holén /gén/ - po celom /svete/), šlo mu o všeobšahlosť, univerzalitu. Preto tu nachádzame mysliteľov i mystikov, mníchov i tých, čo užívali život, svätcov i padajúcich ľudí. Táto zbožnosť videla svet komplexne a preto nemyslela extrémne, ale inkluzívne. Keď sa vynorili mystici, dala im možnosť modliť sa. Keď myslitelia, dala ich na univerzity. Najväčší dogmatici boli súčasne svätcami. Mysleli i modlili sa. Bola to „kľáčiaca teológia“. Táto všeobšahlosť je obdivuhodná a fascinujúca.

5.2.5 Protestantské kresťanstvo

Predsa však niektorí ľudia počnúc od 15. st. začali mať mienku, že sa do kresťanstva dostal veľký extrém v tom, že sa začali zdôrazňovať dobré skutky a ich záslužnosť pred Bohom. Tu sa nevychádzalo z toho, že nás Boh už prijal na milosť a my sa mu len máme odvdáčiť poslušným životom, ale z toho, že Božiu milosť len dosiahneme v budúcnosti, a to dobrými skutkami. V tom títo ľudia - reformátori - uvideli to isté zákonníctvo, proti ktorému sa postavil Pavol v NZ v boji proti judaizmu. Človek sa nemôže pracne dopracovať svojím výkonom spasenia, môže ho len prijať ako hotovú vec svojou dôverou tým, že sa stane Ježišovým majetkom. To pravda znamená, že sa musí vzdať svojho postavenia „ja pán - ty pán“ a stať sa žobrákom pred trónom kráľa, ktorý ho potom zahrnie svojou milosťou a dá mu účasť na všetkom, čo je jeho. A ktorý potom žiada vdáčný život, ktorý je hodný milosti.

To je zmyslom toho, čo urobil Hus, Luther a Kalvín. V podstate o tom dnes už nieto spor, čo sa týka tzv. ospravedlnenia vierou. Nielen protestantskí, ale aj katolícki teológovia si kladú otázky, ako je možné, že na tomto probléme nastalo druhé rozdelenie kresťanstva v 16. st. (z katolíckej strany pozri W. Trilling, Apoštol Pavel 119n. Tiež Fazekaš, Posvätenie str 23).

5.3 CHÁPANIE ETIKY

5.3.1 Mravná norma

Určenie mravnej normy v kresťanstve je možné vyjadriť jednou vetou tak, že kresťanstvo nemá mravnú normu, má len mravnú osobnosť, ktorú je Ježiš. To vidno z toho, že Ježiš sám učil o kráľovstve Božom, v Kázni na vrchu podával princípy novej mravnosti a ich aplikáciu na rôzne odvetvia života. Aj ďalej sa vyslovoval ku konkrétnym problémom ľudského správania sa, ale na začiatku jeho vystúpenia a až do jeho konca stojí výzva: „Nasledujte ma“. To podľa originálu znamená: „Robte so mnou tú istú cestu, žite tak ako ja“ (akoluothó - spolu robiť cestu). Nejde teda o to a ono prikázanie, ale o Ježišov životný spôsob. V jednotlivých prikázaniach sa tento princíp len konkretizuje.

Ježišovi interpreti si boli toho vedomí a preto nekázali kazuistickú morálku „Čo robiť, ak...“, ale aplikovali príklad Ježišovej sebaobetovnej lásky na prípady, ktoré sa časom vyskytli. Klasicky je to vyjadrené v Fp 2,6-11: „Majte medzi sebou také zmýšľanie, aké bolo v Kristovi Ježišovi, ktorý bol na Božiu podobu, ale nepovažoval rovnosť s Bohom za žiadúcu korisť, ale sám seba zmaril, prijal podobu služobníka a bol poslušný až po smrť na kríži“. - Aj ostatní autori nz spisov si boli vedomí tohto princípu, že aj keď prinášali mravné napomenutia, vždy za tým stálo presvedčenie, že nejde o kazuistiku, ale len o rozvinutie zásady a otázku: „Čo by robil Ježiš v tomto prípade“? Preto nekázali: „Rob toto a toto“, ale „Ver v Pána Ježiša Krista a budeš spasený ty i tvoj dom“ (Sk 16,31).

5.3.2 Človek pre druhého

V kresťanstve je teda normou osoba Ježišova. Lenže čo táto osoba urobila? Ako sme videli: Sám seba zmaril tým, že sa obetoval pre dobro druhých. Keď teda učeníkov vyzval, aby s ním „robili tú istú cestu“, nechcel od nich nič iné len to, aby odhliadli od seba a mali oči pre druhého. Aby povedali Nie svojmu Ja a „boli tu pre druhého“ (D.Bonhoeffer). To vysvitá z rozhovoru s oným zákonníkom, ktorý sa pýtal, ktoré prikázanie je najväčšie (v židovstve 365 zákazov, 248 príkazov = 613 prikázaní). Ježiš to zhrnul do „dvoj-prikázania lásky“: „Milovať budeš svojho Boha, ... milovať budeš svojho bližneho“ (Mk 12,29n). To je vyjadrené aj Pavlovou „hymnou lásky“ v 1K 13, z ktorej vysvitá, že všetko počínanie človeka má cenu len vtedy, keď je založené na „bytí pre druhého“, a že láska je niečo, čo je už v časnosti večnosťou, lebo je základným elementom budúceho nového sveta (Souček, Kol).

5.3.3 Prostriedky lásky

Už v rámci NZ sa tento princíp lásky musel aplikovať (najmä Jánove spisy). O to viac to muselo byť v pozdejších dejinách. Kresťanstvo sa dostávalo do nového prostredia a muselo vždy znova rozvíjať, čo znamená láska za nových okolností. Vytvoril sa predovšetkým kult, v ktorom veriaci vyjadrovali svoju vďačnosť voči milosti, brali v ňom novú moc a zaväzovali sa k poslušnosti. Vznikali pravidlá života pre laikov a kňazov, cirkevné poriadky a katechizmy. Niekde načas priznať, že Cirkev sa dostala aj do judaistického uvažovania s jeho kazuistikou a záslužnosťou. Faktom však zostáva, že princíp „bytia pre druhého“ sa vždy znova a znova vynáral ako požiadavka, o ktorú vlastne ide. Modlitba, pôst, bohoslužba, almužna, meditácia, vzdelávanie - to všetko je správne, ak je vyjadrením dvojpríkázania lásky. Ak ho nahrádza, stojí mimo kresťanstva.

5.3.4 Duch ako hnacia sila

Je treba si dobre všimnúť, že Ježiš nebol rečníkom, ale veliteľom. O chorobe nehovoril, ale chorobu uzdravoval. Nad mŕtvym nelamentoval, ale ho vzkriesil. O hriechu nešpekuloval, ale hriech odpúšťal. Tým dal človekovi možnosť nového začiatku a silu, aby nerobil zase dlhy, ale žil ako navrátený syn pod otcovou strechou v jeho službe. Na to potom nadväzujú novozmluvní svedkovia, ktorí nekážu mravnosť, ale „radostnú zvesť, zvesť o víťazstve“ (eu - angelion): V Ježišovom víťazstve máme aj my účasť a slobodu od minulej viny i od budúceho sebestredného hrešenia. Pekne to vyjadril Pavol v R 7 a 8: Radi by sme konali dobro, ale konáme zlo, ktoré nenávidíme. Tajomstvo je v tom, že „ja sám osebe“ slúžim myslou Bohu a činom hriechu (7,25). Ale my nie sme už „sami osebe“, ale sme v inej oblasti, „v Kristovi

Ježišovi“, kde pôsobí silové pole Ducha a ten nám dáva silu. Človečina ma tiahne dolu, ale Duch ma tiahne hore. Príklad: Kto vstúpi do rakety, toho zemská príťažlivosť tiahne dolu, ale reaktívne motory ho tiahnu hore a prekonáva príťažlivosť zeme.

Táto skutočnosť robí z kresťanstva niečo extra voči všetkým filozofickým aj náboženským systémom. Každý z nich káže topiacemu sa človekovi múdre aj menej múdre rady, ale Ježiš zostupuje k nemu a vyťahuje ho z vody a umožňuje mu nový život. Sem treba pripočítať aj Ježišov čin sebaobetovnej lásky, ktorý ho robí absolútnym: Budha, Mohamed, Mojžiš a iní náboženský gényovia síce učili mnohé pekne učenia, ale nikto z nich nezomrel za viny ľudstva a neumožnil mu tak novú existenciu tým, že to, čo patrilo človekovi, vzal na seba, a čo patrilo jemu, daroval človekovi.

5.3.5 Posledný súd

Kresťan žije s tým vedomím, že čo Ježiš započal a čo má dnes svoju predbežnú podobu v Cirkvi, bude raz dokonané v plnosti. V tom je zahrnutá

- odmena pre Ježišových nasledovníkov. Nebude to podľa zásluhy: aký skutok, taká odmena. V živote môžeme urobiť maximum 100% a nikdy nie nadplán. A aj 100% je len naša povinnosť a nie dôvod k nároku. Ale aj naša malá vernosť bude štedro odmenená, lebo „Boh platí svoje účty“. Veriaci majú mať účasť na Kristovej kráľovskej vláde v novom svete.
- V tom je zahrnutý aj súd nad tými, ktorí uplatňovali egocentrický spôsob života. Bude súd, kde sa automaticky oddelia egocentristi od kristocentristov tak, ako sa automaticky oddelia ovce od kôz (p. Mt 25).

5.4 KONKRÉTNÁ ETIKA

5.4.1 Príroda

5.4.1.1 *Vykorisťovanie a pomsta prírody*

Za posledných 100 rokov prišlo k náramnému vykorisťovaniu zemských zdrojov. Ľudia sa pustili do zásob v zemi (uhlie, nafta, plyn, kovy) a na zemi (drevo, voda, zvieratá, more). Niečo je prospešné, ale prišli aj problémy (napr. vyčerpanie zásob istých kovov, vyhynutie druhov rastlín a zvierat, problém odpadu, najmä jedovatého, more ako najväčšie smetisko a pod.).

Ohrozená príroda sa pomstila. Porušením ozónu vznikla „ozónová diera“ a „skleníkový efekt“ spôsobil otepľovanie zeme a rozpúšťanie ľadovcov. Dolu padajú „kyslé dažde“ a ničia zvieratstvo vo vodách. Odlesňovanie spôsobilo eróziu úrodnej pôdy a zastavenie dažďov s vysúšaním celých oblastí. Vznikli aj civilizačné choroby (rakovina, choroby srdca) a „choroby z rozkoše“ (napr. AIDS). Najosudnejšia je atómová hrozba.

5.4.1.2 *Správa prírody*

Tieto chyby súvisia so scientizmom, ktorý človeka pokladal za subjekt a prírodu za objekt, ktorý treba poznať a podmaniť si, pričom sa technika stala prostriedkom tohto ovládnutia. Takáto „jednorozmerná veda“ zaznala prírodu ako subjekt, ktorý sa musí rešpektovať. - Túto krízu sa pokúšajú riešiť niektoré východné prúdy, ktoré zo zaznávanej prírody urobili favorizované božstvo, čo je opačný extrém vedúci do slepej uličky.

Kresťanstvo sa stavia proti obom týmto tendenciám. Tým, že si máme „podmaniť zem a vládnuť“ nad ňou (1M 1,28), Biblia eliminuje sakralizáciu prírody a umožňuje jej vedecké skúmanie. Keď ju však človek má „obrábať a dávať na ňu pozor“ (1M 2,15), eliminuje svoje zbožštenie. Je správcom prírody, ktorý ju užíva, ale nezneužíva, lež ochraňuje, z čoho sa zodpovedá Stvoriteľovi. Tak sa staval k prírode Ježiš (Mk 4), Pavol (R 8), Zj (21).

Na druhej strane kresťanstvo uvítalo iniciatívu OSN a jeho „stratégiu trvalo udržateľného života“. Tá len prakticky rozpracováva, čo aj kresťanstvo prízvukuje teoreticky: úctu k človekovi, zlepšovanie kvality

ľudského života, ochranu rozmanitosti zeme, dodržiavanie jej únosnosti, rovnomerné rozdelenie zdrojov, vytvorenie globálnej stratégie, osobnú angažovanosť každého (Staráme sa o Zem, 1991).

5.4.2 Život

5.4.2.1 Vznik a ochrana života

Boh je tvorcom života, ale človeka vzal ako svojho partnera pri tvorbe života. Prípadné poruchy v tomto procese sa pokúša od 70. rokov odstrániť „oplodnenie v skúmavke“ (IVF, In Vitro Fertilisation). Vatikán sa postavil radikálne proti tomu (1987), niektorí filozofi a teológovia to obhajujú. Pri hodnotení by sa IVF mohlo eticky pripustiť, ak sa jedná o vajíčko a semeno dvoch manželov. Aj presadenie ich spoločného embrya do maternice cudzej ženy, ťažko však použitie vajíčka a semena tretej osoby. Pri zvyšných embryách by mal byť povolený len terapeutický výskum, či študijný výskum, ktorý neporušuje úctu k ľudskému subjektu.

Pre rast a ochranu života odkazuje kresťanstvo na prirodzené prostriedky, ako je strava, pohyb a liečenie. Ťažkosti sú tu s tzv. génovým inžinierstvom. Je možné objaviť poruchy génov už v ľudskom embryu a vymeniť ich zdravými. Tým sa ale menia vlastnosti jedinca. Tiež je technicky možné, aby sa tieto nové vlastnosti preniesli aj na jeho potomkov. Tu načim povedať, že výmena chorého génu je bez námietok. Nepripustné je rozhodovanie o pohlaví a type budúceho jedinca, čo by sa mohlo zneužiť a znamenalo by, že sa človek hrá na Boha a zničil by seba.

5.4.2.2 Ukončenie života

Kresťanstvo je proti vražde, a to nielen čo sa týka činu, ale aj ľudského zmýšľania. Ježiš zakázal odplácať zlo zlým spôsobom a prikázal milovať aj nepriateľov. Čo sa týka trestu smrti, biblicky nemožno uprieť právo štátu na „hrdelný trest“ (pozri R 13,4: „(Vrchnosť) nie nadarmo nosí meč“). Faktom je však, že omyl je tu nenapraviteľný a aj odstrašovací účinok nemá veľký efekt. Viacej by bolo odstránenie kriminogénnych faktorov v životných podmienkach a ukladanie doživotných trestov.

Na samovraždu sa díva kresťanstvo ako na zjav chorobný, ako na prejav zúfalstva alebo hrdosti. Môžno ju ospravedlniť ako protest proti nespravodlivosti. - Zvláštnym spôsobom samovraždy je eutanázia. Nastáva buď odopretím podávať lieky, alebo podaním smrtiacej látky. Niektoré krajiny už eutanáziu povolili, iné o tom uvažujú. Čo šokuje, je zistenie, že až 80% eutanázie sa deje bez vôle pacientov (Cameron), čo ukazuje na zneužitie zo strany príbuzných a poisťovacích spoločností.

5.4.3 Kultúra

5.4.3.1 Veda

Tým že kresťanstvo odbožštilo prírodu, umožnilo vedecké bádanie. Treba na rovinu povedať, že princípy, ktoré vytvárajú vedu, vyvierajú z teistického prístupu k prírode. Je to napr. zásada, že vedec o všetkom pochybuje - lebo pravda je súhlas zjavu so skutočnosťou, že vedec verí, čo vidí - lebo nemôže stavať na dohadoch či prianiach, ale na zisteniach; že vedcovi nič nie je tabu - lebo človek má mandát nad celým stvorenstvom, aby ho spravoval a riadil. Je hrubým nedorozumením, keď veda zabudla, že by bez kresťanských princíпов ani nebola vznikla.

Kresťanstvo poskytuje vede opravné impulzy. Je to napr. to, že veda práve že nezostala pri tom, čo videla, ale dala sa zajať filozofickou interpretáciou; že veda o všetkom pochybovala, len nie o svojich princíпов a vytvorila tak vedecké dogmy o jednorozmernej matérii; že veda na všetko siahla, len ona sama zostala tabuizovaným subjektom, na ktorý nesmel siahnuť Ten, ktorý jej dal právo skúmať stvorenú realitu. Tu veda nie že šla príďaleko, ale nešla dosť ďaleko a dostala sa do zajatia.

5.4.3.2 Technika

Výkonným orgánom vedy sa stala technika. Je ťažko vypočítať jej výtobytky, čo sa týka nášho bývania, dopravy, spojov, liečív, informácií atď. Oceníme to, keď sa po dovolenke pod stanom vraciame do svojich pohodlných domovov. Lenže má to aj druhý koniec. Prišli aj civilizačné choroby, techniky sa zmoc-

nil zbrojársky priemysel a vyrába tanky, rakety a bomby, a technikou si slúži aj organizovaný zločin aj bezohľadné koncerny. Stalo sa nám osudným, že sme skonštruovali to, čo bolo „technicky sladké“, ako to bolo s výrobou atómovej bomby. Lebo všetko smieme, ale nie všetko osoží. Žiaľ, aj technika má dva konce!

Tu by technika mohla využiť pomoc kresťanstva. Utiect' od techniky nemôžeme, ale môžeme ju naplniť duchom ľudskosti. Samotná technika je neutrálna vec a záleží len na tom, čo ju ovláda. Nemôžeme žiadať, aby výrobcovia boli tak vedení láskou k ľudstvu, že by sami zbankrotovali. Ale môžeme žiadať od nich, aby nevyrábali to, čo ľuďom škodí, a aby prospešnosť výrobkov zodpovedala ich cenám. Môžeme žiadať, aby sa štáty učili spolupracovať a zbrojársky priemysel odbúravali a rozmnožovali rozvojovú pomoc slabším krajinám, ktoré majú možno nedostatok.

5.4.4 Manželstvo

5.4.4.1 Spoločenstvo obete a podriadenia

Manželstvo je spoločenstvo muža a ženy spojených navzájom láskou. Kresťanstvo naproti pohľadu, ktorý vidí v láske korisť, zdôrazňuje, že sa pod ňou myslí obeť. Táto láska a/ má dôvod sama v sebe, nie v druhom, b/ dáva druhému a nie berie od neho, a to to najcennejšie, c/ drží vernosť a nie je len dočasná, d/ zapiera seba, keď sa neberie o svoje práva, ale hľadá na práva druhého.

Do manželstva nevstupujeme ako „anjeli bez krídiel“, ale ako rodení sebci, ktorí sa musia z egoizmu pomaly vyzliekať a láske sa učiť. a/ Žena ako poverená dávať nový život je pri vytváraní domova sebecká voči cudzím ľuďom. Tohto sebeckta sa vzdáva podriadením sa pod úsudok muža. b/ Muž je sebecký v svojom dare, vecnosti, a tohto sebeckta sa vzdáva, keď sa vracia od svojich vecí k svojej žene v láske, k „životnému strediu“ (Ef 5,22nn).

5.4.4.2 Spoločenstvo erosu a sexu

Rozlíšenie: eros je milenecká, sexus pohlavná láska (Bovet). Eros sa prejavuje v tom, že a/ prijíma partnera takého, aký je, b/ odstraňuje prekážky priateľstva odpútavaním sa od okolia, c/ pestuje prostriedky spoločenstva pomocou rozhovoru, pomoci, darčiekov a p., d/ nerieši nedostatok erosu neosobným sexom, homosexualitou alebo lesbizmom, ale empatiou (p. PŠ!).

Kresťanstvo hlása sexus ako vyvrcholenie lásky, ktoré má kreatívny i unitívny cieľ. Takýto pohľad a/ vylučuje sex mimo manželstva, b/ správne reguluje počatie buď prirodzenou metódou merania bazálnych teplôt (Vatikán) alebo mechanickou či chemickou cestou, c/ prerušenie tehotenstva buď celkom zavrhuje (Vatikán) alebo ho dopúšťa len pri ohrození života matky.

5.4.4.3 Manželský rozvod

Vatikán je zásadne proti rozvodu sviatostne uzavretého manželstva s výnimkami odlúčenia alebo vyhlásenia manželstva za neplatné (ak niektorý partner mal impotenciu, nedostatky vôle a súdnosti, nátlak či tichú výhradu). Stanovisko protestantizmu možno porovnať s touto výhradou Vatikánu: Niektoré manželstvo nespojil Boh, ale je zlým výtvorom človeka (Mt 5,32. 1K 7,15).

Rozvod má v každom prípade zlé následky pre manželov (druhé manželstvo?) a najmä pre deti a tak aj pre celú spoločnosť. Pomocou môže byť výber partnera, spoznávanie pred manželstvom (ale nie sexuálne!), záväzné manželské školenie a pod.

5.4.5 Rodina

5.4.5.1 Deti potrebujú radosť a brzdu

Kresťanstvo považuje za prvé prikázanie pre deti prikáz: „Poslúchajte svojich rodičov“ (Ef 6,1n). Vychádza z toho, že deti majú nadmieru energie, čo je nutné pre ich rast, ale čo môže zájsť do extrému, keď sa dieťa stane centrom rodiny. Niekedy to podporujú aj nerozumní rodičia namiesto toho, aby pri „luku napätia“ zdôrazňovali povinnosti dieťaťa a nie žiadosti. Tohto „egoizmu vitality“ sa dieťa zbavuje tým, že svoju vôľu podriaďuje vôle svojich rodičov, čím sa vyhne karambolom (brzdy na aute!).

Ale deti majú zasľúbenie radosti: „Aby ti dobre bolo a aby si dlho žil na zemi“ (Ef 6,2). Kresťanstvo nie je „kaziteľ hry“, ale „krajina snov“. Kde je v poriadku náš duchovný „tenor“, musí sa rozvinúť aj náš pozemský „kontrapunkt“. Askéza má svoje miesto, ale zásadná „zápač života“ je kontraproduktívna a vedie práve k bezuzdnosti. Smutné kresťanstvo plodí rozkošníkov (pozri Hemingway a iní). Deti musia dostať svetlo a radosť. „Náboženstvo bolesti“ (R. Rolland) je nezmysel a otrava.

5.4.5.2 Rodičia ako príťažliví velitelia

- Pre rodičov má Biblia inštrukciu: „Vy rodičia, nepopudzujte svoje deti k hnevu“ (Ef 6,4a). Ako nám dokazuje prieskum, deti napĺňa odporom rodičovské pokrytectvo a teda herectvo, ktoré nepraktikuje, ale iba hrá ctnosti, ktoré deťom káže,
- frazérstvo, ktoré nedostatky charakteru nahrádza zbožnými slovami a nevie hovoriť civilne o Bohu,
- odľuštenie, ktoré sa venuje domácnosti a úradu, ale nemá čas pre deti (televízia!),
- nátlak, pri ktorom je najmocnejším argumentom palica. Rodičia sa musia stať naopak magnetom, ktorý priťahuje.

Rodičia však musia zostať veliteľmi: „...vychovávajú ich v kázni a napomínaní Pánovom“ (Ef 6,4b). Vedie ich k výchove a tu sa etika stýka s pedagogikou, ktorá je jej nástrojom, lebo radí vychovávať a/ v náročnosti. Kto má mäkkú lásku k deťom, nenávidí svoje dieťa; b/ v poriadku. Kto sa chce stať majstrom v športe, musí tvrdo trénovať. Etika káže dieťaťu osvojovať si ohľaduplné návyky; c/ v autorite. Rodičia musia stáť na svojom múdrom rozkaze, nesmú deti podplácať a vzájomne si boriť autoritu; d/ v hodnotení. Deti treba občas s mierou pochváliť alebo potrestať.

5.4.6 Štát

5.4.6.1 Otázka národná a politická

Rozrôznenie ľudstva na národy nie je Boží trest (1M 11). Isteže, národné a rasové rozdiely stratili v Kristovi význam (G 3,28), ale rozdiely národnostné zostali a Pavol ich rešpektoval (1K 9,20). Ako kresťania sa nemusíme stať národnými bezdomovcami a môžeme sa vdáčne priznávať k našim otcom, ktorí tvorili našu národnú identitu. Ved' každý národ sa o to snaží. Chrániť sa musíme len toho, aby sme národ nepostavili vedľa Boha, lebo by sme sa stali nacionalistami, ktorým sa národ stal modlou.

V rámci Kristovho panstva má svoje miesto aj štát, ktorý a/ sa musí držať práva. Právo sa mení a kresťanstvo ho nediktuje, predpokladá však, že sa vytvorí - ako v Rímskej ríši - právna sústava, ktorá bude zlých trestať a dobrých odmeňovať; b/ má moc presadiť právo aj násilím, ale nie straníctvo svojich predstaviteľov; c/ má právo odporu voči agresorom. Teológia tu hovorí o „spravodlivej vojne“, ktorá 1. je posledným obranným krokom, 2. má formálne vyhlásenie, 3. spravodlivé príčiny, 4. správny úmysel, 5. primerané prostriedky, 6. rozumné očakávania.

5.4.6.2 Otázka ekonomická a sociálna

Kresťanstvo prijíma reálnu skutočnosť fyzického sveta m.i. aj s jeho ekonomikou. Má asi tieto pravidlá: a/ ekonomika musí byť založená na práci, lebo „kto nechce pracovať, nech ani nejde“ (2Ts 4,11); b/ k práci patrí zisk: výsledky musia byť väčšie ako náklady. Ale nie zisk za každú cenu (zo zbrojárskej výroby!); c/ pracovník si zaslúži mzdu, ktorá má byť primeraná vykonanej práci a zodpovednosti a nie špekulácii a podvodu; d/ musí pripustiť konkurenciu protimonopolnými zákonmi.

V posledných časoch sa pokúšal riešiť sociálnu otázku a/ komunizmus tým, že zrušil rozdiely medzi bohatými a chudobnými poštátnením výrobných prostriedkov. Tým však ľudia stratili iniciatívu, na čo komunizmus stroskotal; b/ kapitalizmus dal právo na súkromný majetok, čím vzbudil v ľuďoch iniciatívu, ale súčasne aj neľudskosť; c/ rôzne alternatívy. Snažia sa o to, aby sa robotníci stali spoluvlastníkmi výrobných prostriedkov a dostali účasť na vedení podniku i jeho zisku (Japonsko, ekumenickí pracovníci, rímski pápeži - dnes Ján Pavol II.).

VÝBER Z POSVÄTNÝCH TEXTOV

Osemdielna cesta

Individualita, individualita, to stále počujeme. Ale čo je to, čo Pán (Budha) označil ako individualitu?

Päť prvkov bytia je to, čo Pán označil ako individualitu, totiž prvok tvaru, prvok pocitu, prvok predstavy, prvok prejavu a prvok vedomia.

Čo je to, čo Pán označil ako potlačenie individuality?

Je to známa osemdielna cesta, čo Pán označil ako cestu k potlačeniu individuality, totiž

1. pravá viera
2. pravá vôľa
3. pravá reč
4. pravý čin
5. pravý život
6. pravá snaha
7. pravá myšlienka
8. pravé ponorenie sa, meditácia

(Majhima Nikaja 44, Žilka s. 61)

Nirvana

Stále sa hovorí: Nirvána, nirvána, ... ale čo je to nirvána?

- Vyhasnutie vášne, vyhasnutie nenávisťi, vyhasnutie zaslepenosti nazývame nirvána. Je však cesta k uskutočneniu nirvány.

Ktorá je cesta k uskutočneniu nirvány?

- Je to oná osemdielna cesta ktorá vedie k uskutočneniu nirvány (Samjuka Nikaja 38, Žilka s. s. 67n).

Ctihodný Sariputa povedal mníchom: Blahom je táto nirvána. Odpovedal mu ctihodný Udaji: Ako môže byť blaho v tomto stave, keď v ňom niet pocitov? V tom práve záleží blaho tohto stavu, že v ňom niet pocitov

(Angutara Nikaja 4, Žilka s. 67).

Kastovníctvo

Hovorí sa: Brahmani sú najlepšou kastou, ostatné kasty sú nižšie.

To je len taká reč medzi ľuďmi.... Naozaj, keď je tomu tak, potom sú tieto kasty úplne rovnaké. Nebadám medzi nimi rozdiel (Madžhima Nikaja, Žilka s. 86nn)..

Veľkú úctu si zaslúži brahman, ktorý vyniká múdrosťou, kšatrija, ktorý je udatný a silný, a vajšija, ktorý oplýva zlatom a obilím, nie menej však šudra, zdatný služobník troch vyšších kást (Hitopadeša, Ind. m. s. 63).

Ak šudra vynikne množstvom svojich dobrých vlastností, ktoré chýbajú brahmanovi, taký šudra už nie je šudrom, ale ani taký brahman už nie je brahmanom (Mahábhárata, Ind. m. s. 64).

Ani obeťami, ani ničím iným si brahman nezíska také zásluhy, ako keď obhajuje pravdu (Čánakja, Ind. m. s. 67).

Ženy a manželstvo

Ak sa obávate, že nedokážete spravodlivo zaobchádzať so sirotami, vezmite si ženy, ktoré sa vám páčia, ale len dve, tri, alebo štyri. Ale ak sa bojíte, že k nim nebudete vedieť byť spravodliví, ožeňte sa len s jednou, alebo môžete mať (podľa vášho práva) otrokyne. To vás skôr ochráni pred nespravodlivosťou (Súra 4, v. 3).

Ak niektoré z vašich žien sa dopustia cudzoložstva, privedte proti nim štyroch svedkov a ak títo dosvedčia ich hanebnosť, zamknite ich v domoch, kým si ich smrť nenájde, alebo kým im Boh nedá iné znamenie (Súra 4, v. 15).

Nikdy nebudete schopní byť rovnako spravodliví voči vašim ženám, aj keď sa o to budete usilovať. Ne-prejavujte jednej žene celú náklonnosť a druhú necháte nepovšimnutú. Keď dosiahnete dohodu a budete bohobojní, Boh je súcitný a odpúšťajúci. Ak sa však manželia rozvedú, Boh obidvoch vo svojej hojnosti obdaruje. Boh je múdry a štedrý (Súra 4, v. 129 – 130).

Povinnosť bojovať za náboženstvo

(Súra 61, v.1-4). Boha oslavuje všetko, čo je v nebesiach aj na zemi. On je mocný a múdry. Vy, ktorí veríte, prečo hovoríte to, čo nerobíte? Boh veľmi nenávidí, keď hovoríte niečo, čo nerobíte. A Boh miluje tých, ktorí na jeho ceste bojujú v bojovom šíku, akoby boli opevnení pevnou stavbou.

(Súra 4, v.84.85). Bojuj za pravdu Božiu. Nenesieš v boji iné, len svoje bremeno. Povzbudzuj neveriacich (slovenský preklad, „veriacich“ Žilka), možno Boh zadrží snaženia neveriacich. Boh je mocný a trestá prísne. Kto sa k vám pekne prihovorí, bude mať z toho osoh. Kto sa v zlom prihovorí, tiež dostane z toho podiel – Boh sleduje všetko.

(Súra 2, v. 154). A nenazývajte tých, ktorí na Božích cestách (t.j. pre náboženstvo) padnú, mŕtvymi, ale živými, aj keď nerozumiете, prečo.

Židia a kresťania

(Súra 2, v. 62). A naozaj tí, ktorí uveria (ktorí sú veriaci - Žilka), židia, kresťania i sábejci, ktorýkoľvek z nich uverí (verí - Žilka) v Boha a v súdny deň, a budú konať skutky hodné veriaceho človeka, tí nájdu svoju odmenu u Pána a nebudú poznať pocit strachu ani zármutku.

(Súra 2, v. 51). Vy, veriaci, neberte si za priateľov židov a kresťanov, lebo oni sú si navzájom priateľmi. Kto z vás sa s nimi priatelí, ten sa stane jedným z nich a Boh nevedie bezbožných.

(Súra 4, v.44-45). Nevidel si snád' tých, ktorým sa dostala časť Písma, že predávajú bludy a želajú si, aby ste i vy išli z pravej cesty? Boh však dobre pozná vašich nepriateľov. Boh je dostatočným ochrancom a pomocníkom.

(Súra 4, v. 155-158). Prekliali sme ich (židov) za to, že porušili zmluvu. neuverili v znamenia Božie, zabíjali prorokov, a tiež za ich rúhačské slová: Naše srdcia nie sú obrezané. Boh ich zapečatil kvôli ich neverectvu a len málo z nich uverilo. Ešte aj preto, že voči Márii viedli ohováračské reči. A tiež preto, lebo hovorili: Pozri, zabili sme Mesiáša Ježiša, syna Márie, posla Božieho. Veru oni ho nezabili ani neukrižovali, im sa len tak zdalo, ale ukrižovali naňho sa podobajúceho... V skutočnosti ho neusmrtili. Boh ich za to povolal k súdu. Boh je mocný a múdry.

Spravodlivosť

Zbožnosť nespočíva v tom, či sa človek modlí tvárou k východu alebo západu. Naozaj zbožný je ten, kto verí v Boha, v zmŕtvychvstanie, v anjelov, Písmo a prorokov. Ten je zbožný, kto z lásky k Bohu je štedrý k jeho dietkam, sirotám a vdovám, chudobným a počestným, prosiacim a zotročeným. Aj ten je zbožný, kto nezanedbáva modlitbu a odvádza povinnú almužnu, plní si svoje povinnosti a vytrvá aj v nešťastí, núdzi a časoch zlých. Tak sa spozná pravoverný, takí sú bohobojní (Súra 2, v. 177).

Bohatstvo

Najlepším spôsobom, ako si zachovať získané bohatstvo, je – štedro ho rozdať. Veď aj vodu zo svojho jazera vypúšťame preto, aby zavlažovala pôdu (Pančantra, Ind. m. s. 11).

Bohatstvo je tu na to, aby pomáhalo iným. Veď ani rieky nepijú vodu samy, stromy nevidia vlastné ovocie, ani oblaky sa neživia obilím, ktorému pomohli vzísť svojou vlahou (Čánakja, Ind. m. s. 16).

Ženy a manželstvo

Až bude oheň studený, mesiac žhavý a morská voda sladká, budú na svete aj verné ženy (Pančatantra, Ind. m. s. 303).

Túžime najmä po tom, čo je skryté. Preto si ženy zahaľujú prsia hodvábnym ručníkom (Subhásitárna, Ind. m. s. 305).

Ženy sa dopúšťajú neslýchanej krádeže: za bieleho dňa kradnú srdcia nič netušiacich mužov (Subhásitárna, Ind. m. s. 307).

Ženy učí už príroda sama. Muži si musia osvojiť učenosť z kníh (Kálidása, Ind. m. s. 309).

Džbán z nepálenej hlíny neudrží vodu, sito múku a žena tajomstvo (Subhásitárna, Ind. m. s. 311).

Ach, tie ženy! Zatiaľ čo sa s jedným bavia, vrhajú zamilované pohľady na druhého a pritom v srdci nosia tretieho. Koho tie ženy vlastne milujú? (Bhartrihari, Ind. m. s. 312).

Skutočne verná je taká žena, ktorá neopustí svojho manžela, ani keby bol slepý, chromý, postihnutý malomocenstvom, alebo keby ho postihlo iné nešťastie (Neznámy autor, Ind. m. s. 86n).

Nežné a citlivé ženy ctia svojho manžela aj vtedy, keď má milenky. Veď aj veľké rieky odvádzajú do mora stovky malých riečok (Kálidása, Ind. m. s. 87).

Žene, ktorá je manželkou a matkou, vďačíte vy, muži, za svoju existenciu! Keby ste na to zabudli a začali ženy tupiť, kde by ste potom našli útočisko? (Neznámy autor, Ind. m. s. 93).

Pokiaľ sa muž neožení, je iba polovičným človekom. Tiež dom, ktorý nie je plný detí, je smutný ako cintorín (Neznámy autor, Ind. m. s. 97).

Ako vravia lekári: Najlepším liekom na všetky choroby je blízkosť milovanej ženy (Mahábhárata, Ind. m. s. 99).

Zlomysel'ná a krutá žena ako divá vlčica roztrhá muža zaživa (Kathásaritságara, Ind. m. s. 100).

Odriekanie

Veľkí mudrci, ktorí už dosiahli vnútorný klud, hovoria, že úplné odrieknutie všetkých túžob uvedie človeka do blaženosti. Bohatstvom sa uspokojia naše túžby tak málo, ako málo sa zmierni náš smäd, keď nás posadia k ohňu (Pančatantra, Ind. m. s. 127).

Panovníci

Nie je dobré žiť v zemi, kde buď nevládne nikto, alebo vládnu mnohí, kde vládne žena alebo dieťa (Neznámy autor, Ind. m. s. 140).

Vládca, ktorý nezví'azil sám nad sebou, skôr ako získal spojencov, ktorý spojencov nezískal skôr, ako porazil svojich nepriateľov, zažije čo najskôr pád (Mahábhárata, Ind. m. s. 144).

Keď kráľova priazeň nič neznamená, keď jeho hnev nikomu neuškodí, nikto ho nechce za panovníka. Veď ani ženy nechcú za muža bezvládneho (Mahábhárata, Ind. m. s. 145n).

Pomoc druhým

Vysoké postavenie mocných je oprávnené jedine vtedy, ak sa mocní neustále snažia zmierňovať trápenie druhých (Kathásaritságara, Ind. m. s. 173).

Kto nespôsobí inej bytosti bolesť, kto sa snaží trpiacim pomôcť, zaslúži si vysoké uznanie (Dharmaśāstra, Ind. m. s. 175).

Ak chceš niekomu pomôcť, vži sa do jeho postavenia. Tak získaš správnu mieru – či mu niečo dávaš alebo berieš (Mahábhárata, Ind. m. s. 176).

Rodičia a deti

Bez syna sa rod zrúti ako dom bez základov, ako telo bez duše a strom bez koreňov (Subhásitárna, Ind. m. s. 203).

Syn nikdy nemôže splatiť všetku tú starostlivosť, ktorú mu preukazovali rodičia (Ramájana, Ind. m. s. 206).

Päť rokov je treba dávať synovi iba lásku, desať rokov ho treba prísne kárať, ale keď dovíši šestnásty rok, treba sa k nemu chovať ako k priateľovi (Čánakja, Ind. m. s. 207).

Keď dieťa hýčkame, bude svojvoľné a tvrdohlavé. Ak ho však držíme nakrátko, bude mať pevný charakter. Preto je syna nutné kárať a nie rozmazľovať (Čánakja, Ind. m. s. 208).

Sebaovládanie

Lenčo popustíš uzdu svojim zmyslom a podriadiš im aj svoj rozum, pôjde to s tvojím myslením a múdrosťou dolu brehom. Budeš ako loď bezmocne zmietaná búrkou na mori (Mahábhárata, Ind. m. s. 220).

Útrapy duše i tela je možné mierniť, ak si sám vytvoríš protilieku. Silou vôle dokážeš na svoje trápenie nemyslieť (Mahábhárata, Ind. m. s. 220).

Striedmosť je jadrom šťastia. Kto to nevie a neriadi sa tým, dočká sa len žiaľu (Subhásitárna, Ind. m. s. 221).

Kto vládne nad sebou v dobrom i v zlom, ten sa môže vydať až na kraj sveta (Kathásaritságara, Ind. m. s. 222).

Zákony a právo

Nikdy nesieš usmrtiť brahmana, kravu, príbuzného, deti a ženy, ani tých, ktorých chlieb ješ, a toho, kto ťa prijal pod svoju strechu. Taký je zákon (Mahábhárata, Ind. m. s. 272).

Ten, kto vedel o zlých úmysloch páchatel'a zlých skutkov a nezadržal ho, hoci to bolo v jeho silách, je rovnako vinný ako ten, kto sa dopustil zlého skutku (Mahábhárata, Ind. m. s. 275).

Podstatou všetkých zákonov je: Nerob inému to, čo nechceš, aby on robil tebe. Je to aj najvnútornejší zmysel všetkého chovania sa (Mahábhárata, Ind. m. s. 278).

O zvieratách

Šesť predností psa: žerie mnoho, ale uspokojí sa aj s málom. Spí dobre, ale hneď sa prebudí. Je odvážny a svojmu pánovi celkom oddaný (Čánakja, Ind. m. s. 295).

Mačku si kúpime aj za peniaze a vychováme ju, pretože je užitočná. Myš naopak zabíjame, kde len môžeme, aj keď sa narodila v našom dome, a to preto, že robí škodu (Kathásaritságara, Ind. m. s. 296).

Keď mačka zožerie kohúta, potrestáme ju. Keď chytí myš, pochválime ju. V oboch prípadoch sa však riadila len podľa vlastnej prirodzenosti (Kálidása, Ind. m. s. 296).

Všetky vtáky môžu voľne poletovať, iba papagáj je pre svoje krásne perie zavretý v klietke (Neznámy autor, Ind. m. s. 297).

Papagáj, prepelica a straka - rapotačka sa chytajú do pasce, ale neraz si to zavinia samy svojím upovedaným jazykom. Vezmi si z toho ponaučenie: Mlčať sa vyplatí (Subhásitárna, Ind. m. s. 298n).

I nebezpečný krokodíl je bezbranný, keď vylezie z vody (Hitopadeša, Ind. m. s. 302).

Nebesá rozprávajú (Žalm 19)

Nebesá rozprávajú o Božej sláve, obloha svedčí o diele jeho rúk.

Deň dňu odovzdáva zvesť, noc noci zvestuje poznanie
bez rečí, bez slov, nepočuť ich hlas. Ich posolstvo znie po celej zemi
a ich oznamy doletia až po končiny sveta. Postavil na nich slnku stan.
Ono vychádza ako ženích zo svojho príbytku,
teší sa ako hrdina, čo beží svojou dráhou.
Na jednom kraji nebies vychádza, na druhom zapadá,
nič sa neskryje pred jeho páľavou.
Hospodinov zákon je dokonalý, občerstvuje dušu.
Hospodinovo svedectvo je spoľahlivé, neskúseného robí múdrym.
Hospodinove nariadenia sú správne, srdce naplňajú radosťou.
Hospodinov príkaz je jasný, očiam dáva svetlo....
Bázeň pred Hospodinom je čistá, zostáva naveky...
Kto si však uvedomuje svoje poblúdenia? Zbav ma aj skrytých vín.
Ochráň svojho sluhu aj pred spupnými, aby ma neovládli....

Hospodin je môj pastier (Žalm 23)

Hospodin je môj pastier, nič mi nechýba.
Vodí ma na zelené pastviny, privádza ma k osviežujúcej vode.
Obnovuje mi život, vodí ma správnymi cestami pre česť svojho mena.
Nebudem sa báť zlého, hoc by som šiel temným údolím,
veď ty si so mnou, tvoj prút a tvoja palica sú mi útechou..
Prestieraš mi stôl pred mojimi protivníkmi,
hlavu mi natieraš olejom, môj kalich preteká.
Len dobrotu a milosť ma budú sprevádzať po všetky dni...,
vracať sa budem do domu Hospodinovho, kým budem žiť.

Blaho bezbožných (Žalm 73)

Aký dobrý je Boh k Izraelovi, k tým, ktorí sú čistého srdca!
No moje nohy takmer odbočili, kroky sa mi skoro sklzli.
Závidel som totiž pyšným, keď som videl pokoj a blaho bezbožných.
Veď nič ich netrápi, telo majú zdravé a vypasené...
Preto nosia pýchu ako náhrdelník, odievajú sa rúchom násilia....
Keď som uvažoval, ako tomu porozumieť, bolo mi to trápením.
Len keď som vošiel do Božej svätyne, pochopil som, ako skončia.
Veru, staviaš ich na klzké miesta, dáš im padnúť do záhuby...
Ako po prebudení zmizne sen, tak ich zavrhnješ, keď sa prebudíš...
Ja však zostávam stále s tebou, držíš ma za pravicu...
Aj keď mi chradne telo i srdce, Boh mi naveky bude skalou srdca...

Statočná žena (Príslovia 31)

Kto nájde statočnú ženu? Jej hodnota je vysoko nad korále.
Srdce jej muža jej dôveruje a zisk mu nebude chýbať...
Podobá sa obchodným lodiam,, zďaleka prináša svoju potravu...

Jej muž je známy v bránach, keď sedáva so staršími krajiny...
Jej synovia vstanú a blahoslavia ju, a jej manžel ju takto chváli:
Mnohé ženy sa ukázali statočné, ale ty si ich všetky predstihla.
Spanilosť je klam a krása márnosť,
ale žena, ktorá sa bojí Hospodina, zasluhuje si pochvalu.

Odplata (Evajelium Matúša 5,38-45)

Počuli ste, že bolo povedané: Oko za oko a zub za zub. Ale ja vám hovorím, aby ste so zlým nezachádzali, ako on s vami. Naopak! Ak ťa niekto udrie po pravom líci, nastav mu aj druhé, a kto sa chce súdiť s tebou a vziať ti spodné prádlo, daj mu aj plášť, a ak ťa niekto núti na míľu, choď s ním dve. Kto ťa prosí, tomu daj, a neodvracaj sa od toho, kto si chce požičať od teba.

Počuli ste, že bolo povedané: Milovať budeš svojho blížneho a nenávidieť svojho nepriateľa. Ale ja vám hovorím: Milujte svojich nepriateľov a modlite sa za tých, ktorí vás prenasledujú, aby ste boli synmi svoj-ho Otca, ktorý je v nebesiach...

Hymna lásky (Prvý list Korint'anom 13)

Keby som hovoril ľudskými jazykmi, ba aj anjelskými, a lásky by som nemal, bol by som iba cvendžiacim kovom a zuniacim gongom. A keby som vedel aj prorokovať a poznal všetky tajomstvá a mal všetko možné poznanie, a keby som mal takú vieru, že by som hory prenášal, a lásky keby som nemal – nič nie som. A keby som rozdal všetok svoj majetok, i telo si dal spáliť, a lásky keby som nemal, nič mi to neosoží.

Láska je trpezlivá, láska je dobrotivá a nezavidí, láska sa nevystatuje a nenadúva. Nie je neslušná, nehľadá svoj prospech, nerozčuľuje sa, nezratúva zlo, neraduje sa z neprávosti, ale teší sa z pravdy. Všetko znáša, za všetkých okolností verí, dúfa a vytrvá.

Láska nikdy neprestane... Teraz zostáva viera, nádej a láska, tieto tri, ale najväčšia z nich je láska.

Rodina (List Efezanom 5,21-6,9)

Buďte si navzájom poddaní v bázni pred Kristom. Ženy svojim mužom ako Pánovi, pretože muž je hlavou ženy, ako aj Kristus, Spasiteľ je hlavou cirkvi.

Muži, milujte svoje ženy tak, ako Kristus miloval cirkev a vydal za ňu seba samého...Aj každý z vás bez výnimky nech tak miluje svoju ženu ako seba samého.

Deti, poslúchajte svojich rodičov v Pánovi, lebo tak je to spravodlivé. Cti si otca i matku – to je prvé prikázanie so zaslúbením – aby sa ti dobre vodilo a aby si dlho žil na zemi.

A vy, otcovia, nedráždite svoje deti, ale vychovávajte ich s prísnosťou a napomínaním podľa Pána.

Služobníci, poslúchajte svojich zemských pánov z úprimného srdca ako Krista, s bážňou a chvením. Neslúžte naoko ako tí, čo sa chcú páčiť ľuďom, ale ako Kristovi služobníci, ktorí z tej duše plnia Božiu vôľu...

A vy, páni, zaobchádzajte s nimi tak isto. Prestaňte sa vyhrážať, veď viete, že aj ich aj váš Pán je v nebesiach a ten nikoho neuprednostňuje.

LITERATÚRA

BERGMAN, Gerhard: *Ježíš Kristus anebo Budha, Mohamed, Hinduismus?* (Bez udania roku a miesta vydania)

BONHOEFFER, Dietrich: *Následování*. Praha 1962

BOVET, Theodor: *Ehekunde I-II*. Bern 1961-62

CAMERON, Nigel de S.: *The New Medicine*. Wheaton 1991
Eerdmans' Handbook To The World's Religions. Grand Rapids 1991
ELIADE, Mircea + Culiánu, Ioan : *Slovník náboženství*, Praha 1993
FAZEKAŠ, Ľudovít: *Posvätenie*. Bratislava 1981
FAZEKAŠ, Ľudovít: *Ako žiť. Kresťanská etika*. Bratislava 1994
Indická moudrost. Vyd. Nestor Bratislava 1998
(IUCN UNEP WWF vyd.): *Staráme sa o zem. Stratégie trvalo udržateľného života*. Gland 1991
Klöcker, Michael + Tworuschka, Monika + Tworuschka, Udo: *Wörterbuch Ethik der Religionen*. Gütersloh 1995
König, Franz + Waldenfels, Hans: *Lexikon náboženství*. Praha 1994
Korán. (Přeložil Ivan Hrbek). Praha 1991
Korán. (Přeložila H. Hoghová, L. Muntágová). Knižné centrum Žilina 2001
Ondrejovič, Dušan: *Dejiny náboženstiev*. Bratislava 1992
(Procházka, Vl. red.): *Příruční slovník naučný II*, Praha 1962
Losch, H.: *Kaste*. RGG III, vyd. K. Gallig), Tübingen 1959
Prabhupáda, Šrí Šrímad: *Bhagavadgíta taková, jaká je*. Praha 1991
Spisar, Alois: *Ethika v duchu církve československé*. Praha 1948
Trilling, Wolfgang: *Apoštol Pavel*. Praha 1994
Franek, Jaroslav: *Judaizmus*. Bratislava 1993
Žilka, František: *Člověk a bůh. Výběr z posvátných knih světových náboženství*. Praha 1926

Autor: ©Doc. ThDr. Ľudovít Fazekaš

Recenzenti:

Vydal:

ISBN: